

FOGAK és teljes fogorok szápadlás nélkül, a gyökerek eltávolítása fölöttéges specialista fog- és szájbetegségeken.

FOG -ömések, arany fogkoronák és aranyhídak tartós porcellán- és aranytömések. Ha évtől állással.

FOG -huzás teljes érszádelentéssel; használatosak régi fogorok átalakítók. Vidékiek egy nap alatt kielégítettek. — Mérsékelt árak.

Dr. HEGEDŰS JAKAB fogorvos, egyetemi orvostudor, Első Fővárosi Fogorvosi Intézet, Budapest, VII., Erzsébet-körút 44. sz. I. emelet.

ROZSNYAY PEPSIN BORA.

Kellemes ízű, kiváló jó hatásu szer **étvágytalanság, rendetlen emésztés és gyomorgyengeség** ellen.

Étkezés közben véve, megóv **a gyomortelheléstől.** Egy üveg ára **6 kor. 50 fil.**

Kapható: minden **gyógytárban,** valamint **ROZSNYAY MÁTYÁS** Arad, Szabadság-tér.

UJDONSÁGOK!

TÖRÖK GYULA
A HALSZEMŰ HÁROM FIA

A nemrég elhunyt kitünő író legértetebb és legművészebb novellái
Ára 10% felárral 8 korona 80 fillér

SZABÓ ENDRE
forradalmi versei
VILLÁMLÁSOK

Ára 10% felárral 8 korona 80 fillér
A FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA.
Kapható minden könyvkereskedésben.

Megjelent a
LA HONGRIE REPUBLICAINE
(Quatrième année de la Revue France Hongroise)
Előfizetési ár egy évre 40 K, fél évre 20 K.
Előfizetéseket elfogad a szerkesztőség:
Budapest, IV., Semmelweis-u. 4.
(Blockner hirdetési iroda) és Szeged, Pallavicini-u. 5.

Betegeknek jó tanács!
Aki ideggyengeségekben szenved, ideges, izgatott, gyenge, kimerül, feledékeny, életunt stb., kinek feje, háta, tagjai fájnak, kilt szívdigesség, ideges gyomorbad, bél- és hólyagzavarok gyökömek, ki rheumas, körszényes, hénuti, hűdött stb., kérje ájtalanul a **Madame Villamos Gyógymódoról** című könyvet (külön kötet férfiaknak, külön kötet a nőknek) az **„ELEKTRO VITALIZER”** orvosi rendelő intézettől
Budapest, VII., Kertész-utca 50/33. szám.

A császár szerelmei a Madame Sans Gène érdekesítő előadásai a Magyar Színházban ráterelték a közönség figyelmét Napoleon intím viszonyaira. Ezzel szinte időszerteu lennt meg «A Társaság» kiadásában

FREDERIC MASSON

NAPOLEON ÉS A NŐK

cz. rendkívül érdekesítő könyve Csetényi Erzsí fordításában

Ára 10% felárral 12 korona 10 fillér

Kapható: **A Társaság** kiadóhivatalánál Budapest, IV., Reáltanoda-utca 18. és minden könyvkereskedésben.

MAGYAR KÖNYVTÁR Szerkeszti **RADÓ ANTAL**

Új füzete: 916—917. sz.

MIKSZÁTH KÁLMÁN

AZ AMERIKAI MENYECSCKE

Regény-töredék

Ára 1 korona 20 fillér.

A Lampel R. r.-t. kiadása. * Kapható minden könyvkereskedésben.

Hirdetések

felvételnek

BLOCKNER I.

hirdetőirodában

IV., Semmelweis-u. 4.

Ez az a lemez

Ha igazán kellemesen akar mulatni, hozassa meg a most legújabbban megjelent

„Ujvári telefonál”

szimű kétoldalas, tréfás, kacagató hanglemez.
Ára: Hat darab ócska, lejátszott hanglemez. Ezen lemez pénzért nem kapható. — Ujvári Károly ezen lemezen ugyancsak megkacagtatja hallgatóit. Elejétől végig holtra neveltető! Kizárólag csakis

WÁGNER

Hangszernagyáruházában

Budapest, VIII., József-körút 15. sz.

Fiók: Ráday-utca 18. sz. alatt.

Telefon: József 35—92.

Óvás! Figyeljen a «WÁGNER» névre, hogy máshoz be ne tévedjen. Beszélőgépek 200—1500 koronáig.

Árjegyzék ingyen.

VASARNAPI UJSÁG

12. SZÁM. 1919. (66. ÉVFOLYAM.)

SZERKESZTŐ **HOITSY PÁL.**

BUDAPEST, MÁRCZIUS HÓ 23.

Szerkesztőségi iroda: IV. Vármegye-utca 11.
Kiadóhivatal: IV. Egyetem-utca 4.

Egyes szám ára 1 Kor.

Előfizetési feltételek: Egészévre — 48.— korona
Félévre — 24.— korona
Negyedévre — 12.— korona.

Külföldi előfizetésekhöz a postailag megállapított viteldij is csatolandó.

A MAGYAR HAJÓSOK TILTAKOZÓ GYŰLÉSE BUDAPESTEN A NEMZETI MUZEUM ELŐTT A CSEH DUNAI ASPIRÁCIÓK ELLEN.

SZEGEDI EMMA, SZINÉSZNŐ.

REGÉNY. — IRTA MOLY TAMÁS.

(Folytatás.)

És őt nem hatotta meg a szép viruló Fedora megrázó története. Tizenkét évvel ezelőtt, a mikor még otthon élt, a fräulein a gráci városi színházba járt, a hol Bécsből jött nagyhírű vendégművészeket látott, a kikről az egész világ tudta, hogy nagyszerűek. Ezek a színházi esték éltek benne ma is és nem adtak helyet újabb jó benyomásoknak.

Etelka látta, hogy a fräulein nem hódolt meg Emma művészetének, s a kit eddig éppen csak nem szívelt, most meggyűlölte őt. Nem szólt hozzá egy írva szót sem. Előadás után Etelka türelmetlenül kereste Marist, mert vele akart bemenni Emmához az öltözőbe. Várnia kellett. A közönség összerudorlódott a szálló keskeny folyosóján és lassan ment lefelé a különben sem nagyon széles lépcsőn. Az emberek élénken beszélgettek, vitatkoztak, lelkesedtek. Végre Etelka ráakadt Marisra.

— Siessünk! — mondotta. — Hol marad, Maris? Jöjjön már, menjünk be a nagyságos asszonyhoz.

— Nem köll sietni, kisasszony kérem; megmondotta a tekintetes asszony, hogy ráérek bemenni hozzája, a mikor ez a sok ember itt már mind elment, mert hogy soká öltözik.

— De én szeretnék bemenni hozzá! Merre van az öltöző?

— Itt a gangról nyílik az ajtó, erre tessék jönni.

A fräulein hallotta ezt, nem szólt, künn maradt a folyosón; akarta ugyan mondani, hogy Etelka ne menjen az öltözőbe, de ha ez a nő jó nekik vendégnek... megmondta a dolgot és hallgatott; a leánya különben sem fogadna szót. Összeszorította a keskeny vértelen ajkait.

Etelka megállt az öltöző ajtaja előtt. Beszélgetés, nevetés, jókedvű lárma hangzott ki a szobából. A kisleány ránézett az ajtóra. „Idegennek tilos a bemenet.” Nem mert a kilincshez meg csak hozzáérni sem. Idegen környezet, idegen világ úgy hat az avatatlanná, mint valamilyen nagyon titkos élet, melybe behatolni nem szabad!

— Ez az, ez itt az öltöző! — mondotta Maris. — Tessék csak bemenni! — És kinyitotta az idegen ajtót, melyre rá volt írva a tilalom, mint a hogyan otthon kinyitja a könyha vagy a szoba ajtaját, közönyösen, minden felindulás nélkül. — Én majd csak ideki várok, ha meglesz a tekintetes asszony a kosárral, tessék hinni. Sokan vannak most fenn amúgy is.

Etelka izgatott volt, nem tudta, merjen-e? és belépett, tévován megállt az ajtónál és körülnézett. Furcsa ez a meszelt falú, rideg szoba, melyet egy kopott, nagy, befestett vászondarab választ két részre. A vászondarab mögül hangzott a férfiak beszéde, lárma, nevetése. Nem lehetett őket látni. A kik a szobának ebből a részében voltak, a nők mind háttal vagy oldalt ültek a belépőhöz, tükrök előtt, és el voltak foglalva. Egyikük sem fordult a belépő felé, senki sem volt kíváncsi arra, hogy ki jött be, nem törődtek vele. Pedig alszókonyában ültek, fészülődő köpenyvel a vállukon. Az arcukról zsíralként le a festéket; vagy fészülődő lebontott hajukat, s feltűzték a hajukat; vagy harisnyát, cipőt húztak. Mindnyájan el voltak foglalva a maguk dolgával.

A szobában különös, édeskés, émelítő keverékszag volt és meleg, fűledt levegő. A függöny mögül egy férfi-hang kérdezte:

— Lehet? Hölgyeim?

— Lehet! — felelték erre a hölgyek.

Erre egy úr bujt elő a vászongöngy mögül, ki akart menni az öltözőből, s meglátta Etelkát.

— Mi tetszik, kisasszony? Keres valakit?

— Szegedi öngagságát, — felelte Etelka bétortalanul, elhagyottan.

— Tessék, ott ül a sarokban! — S a színész elkészült: — Jó éjt kívánok, hölgyeim, jó mulatást. Kezét csókolom, Szegedi nagysád!

— Jó éjt! Jó éjt! — köszöntek a hölgyek egykedvűen; senki sem fordult a távozó után, nem törődtek vele, hogy ki az, a ki elkészült.

Csak Emma fordult most hátra: — Nini te vagy, kis gazdaszonyom, kedves? Bejöttél? Okosan tetted!

Odaát az egyik színész teli szájjal cifra adomját kezdett mesélni. Emma átszólt: — Tessék vigyáznai, urak! Vendégem van.

A férfiak beszéde erre suttogássá halkult; nemsokára torokból fakadó vastag röhej harsant fel.

A hölgyek Etelkára néztek, aki már bánta, hogy bejött az öltözőbe, jobban szeretett volna most künn lenni a folyosón; elpirult és halkán mondta:

— Megvárom a néit künn a gangon.

— Jer ide! Minek álldogálnál künn. Ulj le csak ide, van itt még ismerősöd.

— Hon fordult most Etelkához?

— Nem ismer? — és kezét nyújtott. — Uljön le ide, kis kisasszony és nézze, hogy mit csinálunk; mert ilyet még úgyse látott, azt hiszem; ide üljön ni...

Etelka leült, még mindig elfogultan, a ki-jelölt székre, és csak mikor látta, hogy a többi, ismeretlen nő nem törődik vele, mert ránézni Emmára, s mert megint körülnézni. Arczán boldog mosoly ragyogott s a lelke tele volt áhítattal. A kinek ma ez a sok ember tapsolt, a kit megcsodáltak, ünnepeltek, a kiért ezek ott a teremben mind rajongtak, az most itt van, itt ül előtte, olyan közel, hogy megérintheti a kezével és letörül a arczát, fészüli a haját, szól hozzá és vár, hogy ő — ő, Etelka!

— feleljen és kedvesen mosolyog reá; és neki szabad itt ülni nála és szabad őt nézni! Kis szíve izgatottan dobogott: milyen boldogság! Nézte ezt a csodálatos asszonyt és nem gondolt ő most másra, senkire, sem mire.

— Szólj már, kicsi barátón: szép volt? tetszett? meg voltál hatva? Sirtál? Mert ez a fontos: sirtál-e? Ugy-e milyen szomorú történet?! De most már nem vagy megthatva? Látod, hogy szegény Fedora él, semmi baja. Már nem sirsz?

Emma jókedvű volt. Minden kérdése után várt egy szempillantásig, hogy Etelka feleljen. Ezalatt ügyes, gyors kezekkel letörölte arczáról a festéket; lebontotta a haját; megfészülőködött. Ránézett egy-egy pillanatra Etelkára és biztatóan mosolygott. Megint kérdezett. Vidáman mosolygott. Mintha semmi köze se lenne ahhoz, a mi most este a színpadon végbement, mintha nem is ő lett volna az a szép, szerencsétlen ifjú orosz hercegaszony, gondolta Etelka, a ki csak a szék szélén ült, kényelmetlenül, csacsakán, elfogultan, s a kérdésekre rövid, buzgó fejbólintással felelt; talán még annyit se tudott volna most mondani: igen; az volt az érzése, mintha a hangja elapadt volna és ő ezért bólogatott. És büszkén, diadalmasan, meghatottan nézte Emmát.

Emma végre elkészült az öltözködéssel. Elrakta a sok szép drága ruhát, a cipőivel, harisnyáival együtt, a kosárba. Etelka behíttá a gangról Marist. Emma búcsúzott llontól s a még jelenlevő kkolleganóktól. Kézen fogta Etelkát, a ki halk hangon elkészült, és kimentek a gangra. Mindketten föllélekzettek, jól esett a tiszta, friss levegő. A folyosón csatlakozott hozzájuk a fräulein. Haragos volt, hogy ilyen nagyon megvárakoztatták, de nyelte a mérgét és hallgatott. Kurtán köszönt, és ment le a lépcsőn. Emma ránézett, nyugodtan, kedvesen viszonzta a köszönést és ő se szólt hozzá. Maris jött utánuk a nagy kosárral.

A kapu előtt lelkes kis csoport állt, fiatal

emberek és fiatal lányok; Emmát várták. A mikor a színész megjelent a kapuban, harsány éljen zúgott feléje. Fejbólintással, mosolyogva köszöntö meg Emma az ünnepelést. Etelkát, a ki most nagyon büszke volt, kézen fogta, nyomukban Maris a kosárral, így mentek hazafelé. A csoport követte őket. A fiatalok hangosan beszéltek:

— Gyönyörűen játszott! Isteni volt! Éljen a művésznő!

— Én szerelmes vagyok belé! — mondotta egy leánya bátran, határozottan.

— Én is! — zengett erre az ifjak kara.

— Milyen szép volt! Éljen a művésznő!

Nem voltak még száz lépésnyire a szállótól, a mikor hallották, hogy valaki fut utánuk. Egy úr volt, Emma után futott. A következő másodpercekben már utól is érte. Fején nem volt kalap, hajadonfövel szaladt a színész után, kezében asztalkendő lo-bogtatott tréfásan. Az étkezőből szaladt ki, hogy utóljérje őket. Az igazgató volt:

— Asszonyom! — egy kissé pihegett. — Szabad kérem... egy szóra. Az étteremben ülök egy nagyon kedves társasággal. Nehány ügyvéd, néhány tanár, a doktor, többen a feleségekkel, együtt vacsorázunk. Nagyon finom úri társaság, a kik ma este színházban voltak. A mikor hallották most az óvációt, kérdezték: Mi ez? — Bizonyosan most megy haza Szegedi Emma, — mondtam. Látta volna azt a szegény társaságot! Nem jön az étterembe? Nem itt vacsoráznak?! Leforrázva, családottan ültek ott. A jókedvnek vége volt; a nevetésnek, vidámságnak vége volt. És mindnyájan rám néztek. A hölgyek némán, könyörgve, összetették a kezüket... Megértettem. Felugrottam és ön után szaladtam. Drága jó asszonyom, nagyon kérem, jöjjön ma a vendéglőbe és vacsorázzék ott. Tegye meg, tegye meg a kedvemért!

Emma csöndesen, nyugodtan meghallgatta, mosolygott és így szólt:

— Szívesen mennék, de nézze, ócska blúz van rajtam, így nem lehet úriemberek közé vendéglőbe ülni.

— Az nem baj, becsületszavamra mondom, hogy nem baj! Meg fogom mondani, hogy ön ma nem akart ott megjelenni, voltaképpen haza készült, és mégis eljött a társaság kedvéért. És ez így még kedvesebb lesz, meg fogja látni, még jobban fogják ezért szeretni! Senki sem fog megütközni azon, hogy ön nem jön parádés blúzban, elhietti.

Emma intett a fejével: nem!

— Nézze, direktor úr, így igazán nem mehetek...

— Nem a szép blúzt akarják azok látni, ma este is látták, hogy magának szép holmija van, hanem magát szeretnék ott látni az asztalnál, érte meg, magát!

— Ezt én jobban értem, kedves direktor úr. Így nem ülhetek az étterembe. És különben se mennék, még ha a parádés blúz lenne is rajtam.

— Nem menne? Furcsa. Miért?

— Azért!

— Ugyan kérem, mondom, hogy úriemberek társaságában vagyunk! Egész bátran jöhet. Ilon is ott lesz.

— Fáradt vagyok. Ez nagy szerep és kifáraszt. Haza vágyom, pihenni vágyom. Nem tudok most ott ülni még vagy két-három óra hosszat, és ötletesen csevegni, adni a művésznőt.

— Nincsen erről szó! Csak egy fél óra jöjjön, drága jó asszonyom! Ugy vágyanak önt megismerni!

— Fáradt vagyok! Egész nap színész nő vagyok. Délután kettőig próba. Otthon készülnöm kell az előadásra. Előadás előtt egy

órával megyek már az öltözőbe, egy órával előadás után kerülök haza. Fáradt vagyok. Haza akarok menni, pihenni akarok. Nem akarok még komédiázni, bókákat hallgatni, szerénykedni, ötletesen csevegni, csacska meg otromba kérdésekre bájosan meg okosan felelni. Adja át a társaságnak szíves üdvözlétemet és megmondhatja, nagyon sajnálom, de én úgy érzem, hogy mára már elég volt a komédiából. Jó éjt, igazgató úr!

Tovább ment. Etelka, a ki félt, hogy ő most a Marissal mehet majd haza magában, mert Emma a vendéglőbe megy, boldogan fogta a színész kezét és óvatosan megcsókolta; jól esett neki a gondolat, hogy Emma nem hagyta magát az étterembe elcsábítani. Azt hitte, a rálehelte kézcsókot Emma nem veszi észre. A fräulein ezalatt előre ment, nem várta meg őket.

— Hé, kis pajtás, mit csinálsz? Miért csókoltad meg a kezemet? — Emma lehajolt a kis leányhoz.

Etelka nem felelt, elpirult.

— Mondd meg, kis pajtás, kérek szépen; igazán szeretném tudni.

Etelka nagynehezen megvallotta: — Féltém, hogy a néni visszamegy, és úgy örülök, hogy hozzánk jön...

Emma megcsókolta a kis leányt; nem is gondolt most arra, hogy tulajdonképpen mégis azért nem ment, mert fáradt és mert szerepének eljátszása után egyre erősebben kibontakoztatta benne a kiábrándulás érzése.

A kicsiny, lelkes tömeg nem tájított; elkísérte a művésznőt hazáig. A ház előtt búcsúzott:

— Éljen! Éljen Fedora! Éljen Szegedi Emilia! Éljen! Éljen a művésznő!

Unnepelték, míg a kapu becsukódott a színész mögött.

Az ebédlőben terített asztal várta őket.

— Tizenegy óra, — mondotta Borbáth — Etelkának már az ágyban kellene lennie. Az ilyen kis gyermek ne maradjon fenn sokáig. Az előadásnak is későn lett vége, persze.

Hosszú darab, négy felvonás. Szép volt?

Etelka megint csak intett; nem szólt, csak a fejével bólintott erőlyesen. Odaszaladt az apjához, átkarolta és boldogan szorította fejét az édesapja orcájához.

— Most egész bizonyosan tudom, hogy nagyon szép volt — és Borbáth kedvesen mosolygott. — Fedora... Láttam a darabot, nagyon régen, Pesten, akkor jöghallgató voltam. Alig emlékszem reá, bevallom. De azért tudom, hogy nagyon érdekes darab. Talán nem is való az ilyen csacska kis gyermeknek. De hát, istenem, az élet sem igen kérde, hogy mi való és mi nem való az ilyen kis gyermeknek, ugyebár? És nagyságos asszonyom játszotta Fedorát? Nagy szerep, nehéz szerep, nagy színpadon igen farszót lehet.

— Elég farszót ez a mi kis színpadunkon is, — és Emma jókedvűen mosolygott ezen az avatatlán megjegyzésen.

Vacsora után Emma bocsánatot kért, visszavonul, fáradt. Etelka átslelte és megcsókolta apját, és a néivel ment. Az ajtó becsukódott mögöttük.

Borbáth magára maradt. Egyszerre üres, vigasztalan lett neki a drága, szép ebédlő. Fölment az emeletre. Szobájában rágyújtott egy szivarra. Furcsa, ez az idegen asszony milyen jót tesz mindnyájunknak már a pusztá jelenlétével, gondolta; a gyermekek szeretke, én is szívesen beszélgetek vele. Kellemes, finom, kedves úri asszony, csinos, sőt: szép... és nem érzik meg rajta egy csipet sem, hogy színész nő. Színész nő? tévedésből lett az, ki tudja, miért lett az, nincsen benne semmi, a mi jellemzi a színésznőt... bizonyosan győnő színész, ha nem is épen rossz, de amolyan közepes tehetség... Megérzi ezt az ember. Fiatalkoromban, Pesten, én is foroglódtam ilyen társaságban néha; egyszer nyáron, a budai nyári színház egyik-másik kis művésznőjével... azok színészek voltak, egészen mások...

Be kellett fejezni a mindennapi munkát: Emma rendbehozta drága színpadi ruháit; ma négyezer öltözködött. Sorra vette a ruhadarabokat, megnézte, nem lazult-e rajtuk csatt, gomb, kapocs, nem bomlott-e le csipke;

MOLY TAMÁS, «SZEGEDI EMMA, SZINÉSZNŐ» CZIMŰ REGÉNYÜNK SZERZŐJE.

és gondosan tisztogatta, kikévelte s elrakta a ruhákba.

Etelka segített; gyönyörködve nézte a szép finom drága holmit és szeretettel simogatta. Elmondta újra, hogy Emma milyen szép volt ebben a ruhában, meg a másikban is és hogy minden milyen gyönyörű volt. Elmesélte, a közönség körülötte hogyan lelkesedett. Szerette Emmát és rajongott érte az a sok-sok ember és Etelka boldog volt, a mikor hallotta, hogyan dicsérik a néit. S a mikor mind tapsoltak és felálltak és kiabáltak és kendőt lengettek, akkor Etelka sirt örömben. A kis leány Emma nyakába borult, csókolta és most csak ezt tudta mondani:

— Olyan boldog vagyok! Olyan boldog vagyok

— De most, kis pajtás, jó lesz lefeküdni, mert már nagyon késő van. Neked már régen aludnod kellene!

Emma is lefeküdt végre. Elővette a sárgafedelű füzetet s kezdte olvasni Alvingné jeleneteit. De hamarosan tapasztalta, hogy nem tud odafigyelni, ez az esti előadás jött; szerepében néhány új mozzanatra talált és akarata ellenére, ezzel kellett foglalkoznia. Árnyalatok jutottak eszébe, melyekre eddig — ő maga csodálkozott most ezen — nem gondolt, s elképzelte, hogyan fogja ezeket az új részleteket legközelebb megcsinálni. Ehhez persze részletes próba kell majd. Boszszantotta, hogy most is a színpad és a szerepei foglalkoztatják. Az asztalkára dobta a füzetet, s elfújta a gyertyát.

Kényelmesen elhelyezkedett ágyában; imádkozott, mint minden este, de az ima szövege mögött most a Fedora nagy jelenetei foglalkoztatták. Aludni próbált, de nem tudta fejében leberni ezeket a most zavaró gondolatokat. Fáradtan végre mégis elaludt.

Másnap nem ment próbára. Megállapodása volt az igazgatóval, hogy nagy farszót szerep eljátszása után a délelőtt az övé, hogy pihenhessen. Hiába, nem tudott tetlenül pihenni. Kissé később kelt, nyugodtan, kényelmesen öltözködött, nem kellett kapkodnia, sietnie. A délelőtt az övé...? Elővette a sárgafedelű kis füzetet és kiment a csendes néptelen utcára. A szeptemberi nap jóleső melegében sétált fel és alá a kopaszodó gesztenyefák alatt. Olvasa a „Kisértekek” jelenetét, elképzelte a szerencsétlen anyát, hallotta a hangját, látta a mozdulatait, arca mosolyát, kezét járását, s kezdte érzéseit beleszőni ebbe a legszomorúbb történetbe. Járt, hól lassan, hól gyorsabban, majd megállt s nézett, hallgatódzott befelé és megint sétált, járt fel és alá a néptelen csendes kis utcán, tanult, dolgozott, épített.

Laczi — felnött sem okul a maga kárán, s minden ember mindig egyazon hibát követi el élete kezdetétől élete végéig, csak a hiba

külső megjelenése, formája változik, de a magja, belső szerkezete ugyanaz — a kislíú kukkantott ki egyszerre csak az utcára, mert megint magára maradt volt és nem figyelt rá senki; meglátta Emmát, az utca végében és máris odavágtatott hozzá; a vágatás ezúttal sikerült. Laczi megfogta Emma kezét, jól megmarkolta az ujját, s a mikor a néni lepillantott reá és barátságosan bólintott, Laczi kis keze mutató-ujját az ajkára tette s így jelezte, hogy ő nem fogja zavarni, csendes, jóra való derék kislíú lesz, nem kell rá hederíteni, hagyni kell őt egész egyszerűen.

Emma belefáradt a munkába, abbahagyta a természetlen tanulást, de folytatta sétáját és nem szólt a léptei mellette szaporázó csendes kislíúhoz. Egyszerre csak arra gondolt, hogy mégis szép lenne, ha neki ilyen kedves, okos, finomlelkű kislíú lenne, a ki, bármerre járna, fogná a kezét, így, a mutató-ujját, tele hittel, bizalommal, és föltekintene reá egészen különös szeretettel és vele, nála lenne és nem hagyná el őt és lenne valakije, a ki az övé, husa, vére, élete, az övé... És ez elég, mert máris nem bolyongana, mint most, idegenek között, egyedül, egészen egyedül, s akkor legalább tudná, hogy miért él, miért dolgozik... S nézte a komoly csendes szép szőke kislíút, és a szíve tele lett keserűséggel.

Utján őt a balsors kíséri, ésha van is egy kis szerencséje, mi ez a csepp az ő nagy boldogtalanságához mérten? Nem, nem, jó ezekkel a tépelődésekkel foglalkozni. A tanulásból elég volt. Dráma... szomorúság! Jobb lenne egy vad, fejtezőre állított bohózatot játszani... Belefáradt a sétába, a tanulásba, irtózott az elkeseredésnek benne hirtelen felröppent gondolataitól és így szólt öklömlényi hallgatag lovagjához:

— Tudod mit, pajtás, elég volt! Mindentől, a mi eddig volt, nagyon is elég! Szorgalmasan tanulunk, szorgalmasan járkáltunk, elég volt! Jer, pajtás, menjünk a házba. At foglak adni a házi hatalmáknak. Én meg... A füleskát átadta a fräuleinnek. — Fejére tette kalapját, vállára vette a köpenyét és indult a vendéglőbe, ebédelni. A mint kiért az utcára, szemben vele jött Borbáth, a ki máris lekapta a kalapját s tisztelteljesen üdvözölte:

— Csókolom a kezét, nagyságos asszonyom! Hová siet? Bocsánatot kérek, ne tessék zokon venni érdeklődésemet, mely nem léha kíváncsiság, hanem őszinte jóindulat. Ha megengedi, elkísérem.

(Folytatása következik.)

Moly Tamásnak, Szegedi Emma színész nő című regényünk szerzőjének az arcképét ma bemutatjuk mai számunkban. Olvasónk bizonyosan ép oly élvezettel olvassák ezt a regényt, mint a hogy mi olvastuk, mikor az író bemutatta nekünk a kéziratát. Ritka becses írói tulajdonságok szólnak meg benne: az elbeszélő tudás vonzó szépsége, a mely nyugodtan, egyszerűen, egyensúlyozottan fejt ki a történetet jelenetről jelenetre, minden részletet a maga helyén s a maga megfelelő fontosságában helyez el, az alakok finom, részletező, erős körvonalú rajza s az a különös művészet, a mely levegőt tud teremteni története körül s ezzel adja meg az egésznek az életszerűséget. Maga a milieu is, a melyben a regény játszik, kiválóan érdekes: a vidéki színész jellegzetes, furcsa alakjaival, városról-városra való vándorlásával, a színészek és a polgári közönség közti sajátos viszonyával. Csak ha teljes egészében fog állni a regény az olvasó előtt, csak akkor fogják látni gazdagságát.

Moly Tamás még fiatal ember, most van munkakedve teljességében. Az utóbbi időben aratta első nagy sikereit *A jöttmenet* című kis regényével, a melyről annak idején megemlékeztünk irodalmi rovatunkban és *Box* című novellás könyvével. Ma már elbeszélő íróink között a legelső sorban áll. Éltetőfilozófia teljes éretten alakult ki, a technika eszközei fölött föltétlen uralomra tett szert, tele van mondaniival, tervekkel, munkára való készséggel s bizonyos, hogy még nagy sikereket ér el.

AZ ELEKTROMOS TÁVOLBALÁTÁS.

Korn Artur, müncheni professzor, a ki hosszú idő óta legelső tekintély az elektromos távolbafényképezés terén, még 1914-ben így írt erről a nagyfontosságú problémáról a „Handbuch der Telephotographie und Teleautographie” című könyvében:

„Ha azonban visszatérünk a valóság tere, úgy mégis arra az eredményre jutunk, hogy a jelenleg ismert eszközökkel, egyetlen, vagy kevés számú vezetékkel használva, a távolbalátás problémája gyakorlatilag kivihető alakban nem oldható meg.”

Alig pár év telt el azóta s a távolbalátás problémáját az elképzelhető legkövetesebb kivitelben mégis megoldotta egy magyar mérnök, Mihály Dénes, a kinek nevét már ennek a találmánynak a révén is hamar meg fogja ismerni az egész világ. Az elektromos távolbalátó készülék első demonstráló példánya ott áll készen a budapesti telefongyár fizikai laboratóriumában s máris pusztán üzleti kérdés az, hogy hogyan és mikor válik közkinccsé a korszakalkotó találmány.

A távolbalátás problémájában eddig több olyan nehézség volt, a mit még Korn is leküzdhetetlennek tartott. A legelső az volt, hogy a szelént nem sikerült eléggé érzékeny tenni a fénytérítést és nem tudták legyőzni a tehetetlenségét. Mivel a szelén az egyetlen olyan anyag, a mely a fény hatása alatt változtatja az elektromos vezető képességét és így csak az ő segítségével lehetett elképzelni a távolbalátás kivitelét, az első feladat az volt, hogy a kellő fokra kellett fokozni a szelén érzékenységét. Mihály Dénesnek sikerült mindenekelőtt felfedeznie azt, hogy mi okozza a szelén fényérzékenységét. Rájött arra, hogy a szelén rendkívül apró túalakú kristályokból áll s a vezető képessége a szerint változik, hogy az apró kristályok sűrűbben vagy ritkábban vannak egymás mellett. Bebizonyította, hogy tulajdonképpen nem is a pusztán fény hatására változik a szelén vezető képessége, hanem a minden fajta fénysugárban mindig jelenlévő hőssugárak hatására s ezzel nemcsak meg volt magyarázva a szelénnek eddig rejtélyes tulajdonsága, hanem megvolt az út ahhoz is, hogy a távolbalátás számára nélkülözhetetlen szelénzsellák fényérzékenységét a legmagasabb fokra emelhesse.

A Mihály-féle szelénzsellák olyan érzékenyek, hogy másodpercenként százezer fényimpulzust is megéreznek s a tehetetlenségük egyáltalán semmi, úgy hogy pillanatra megszűnnek az áramot vezető, mihelyt a fényhatás megszűnt rájuk. Ezek a szelénzsellák bámulatos alkotásai a modern technika s fel kell jegyezni a telefongyár Tóth nevű mechanikusának a nevét is, a ki hihetetlen kezűsséggel állítja elő mikroszkóp mellett dolgozva ezeket a kicsiny, de páratlanul minuciózus zsellákat.

A megfelelő szelénzsellák előállítása azonban még csak az egyik nagy nehézséget

küszöbölte ki. A k vetkező probléma a képek apró alkotó részekre való bontása s az alkotó pontoknak átvitele elektromos áram segítségével. Eddigél a kép felbontását olyasféleképpen csinálták, mint a hogyan a fényképek kliséjénél láthatjuk, vagyis valamilyen hálót helyeztek a képre s a háló egyes likaicsain át látható pontokból rakták össze az egész képet. A képeknek ilyen felbontása rendkívül lassan és nehezen ment az eddigi távotografáló berendezéseknél s a legkövetesebb Korn-féle távotografálónál is 15–20 percig tartott egy kis kép átvitele.

Mihály Dénes úgy oldotta meg ezt a problémát, hogy egytized másodperc alatt képes a leadandó képet százezer apró, egy nyolcad négyzetmilliméternyi részecskére bontani s a szelénzella segítségével részecskéként átvinni a felvevő állomásra. Ezt a csodálatos gyorsaságot a tükrös oszcillográfiai segítségével képes elérni. A leadandó képet az egyik ilyen rezgő tükrök függőleges sávokra bontja és pedig, úgy, hogy egytized másodperc alatt a sáv végigszalad az egész kép síkján. Egy másik rezgő tükrök, a mely erre az elsőre merőleges irányban rezeg, az egyes függőleges sávokat bontja fel apró pontokra s így a képek minden egyes apró négyzetletű részletéről jövő fénysugarakat egymásután rávetíti a szelénzsellára. A dolog technikai kivitelében itt is van valami bámulatra méltó kezűsséggel, mert olyan apró tükröket kellett előállítani, a melyeknek szélessége egy negyed milliméter, a melyek tehát kisebbek, mint a nyomtatásbeli pont.

A távolbalátó leadó készülékének a működése tehát a következő. A leadandó kép lehet az írás, rajz, fénykép, vagy a fényképező gép homályos üvegén látható kép — a két oszcillográf tükröi segítségével egytized másodperc alatt felbontódik százezer apró négyzetletű s a tükrök ezeket az apró négyzetletűket rávetíti az érzékeny szelénzsellára. A szerint, a milyen világosak vagy sötétek ezek a kis négyzetletűk, a szelén változtatja az érzékenységét és jobban vagy kevésbbé jobban engedti át magán az elektromos áramot, tehát a vezeték áramának erőssége minden egyes képrészletnek megfelelően változik. Az áramerősség eme gyors változását kell a felvevő állomásra vissza-csinálni fényhatásokká, a mi tulajdonképpen megfordítottja a leadó készülék működését.

A felvevő készüléknek is lényeges alkotórésze a két oszcillográf, míg a szelénzsellát itt egy fényforrás helyettesíti, ivlámpa, vagy más fehér fény, a mely úgy működik a leadásnál, mint valami fénygyertya: lerajzolja az eredeti képet a felvevő ernyőre, ugyanolyan boszorkányos gyorsasággal, mint a hogyan a feladókészülék elektromos áramlökésekkel változtatja át a kép egyes alkotó elemeit. A számtalan apró képelem oly gyorsan és oly folytonosan követi egymást, hogy a felvett képen meg sem látszik, hogy apró négyzetletűkből van összeállítva, tehát

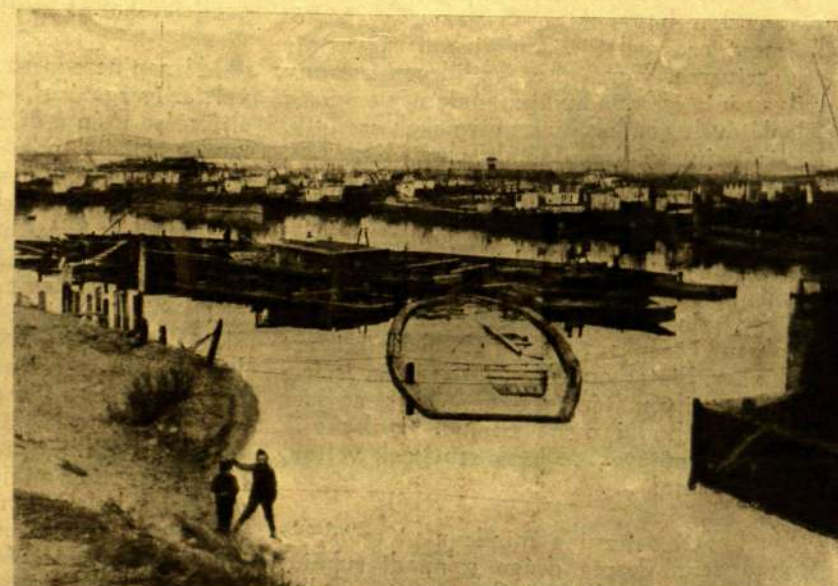
a felvett kép pontosan ugyanolyan, mint az eredeti, ezért felesleges is lenne reprodukcióban bemutatni a Mihály-féle távolbalátó átvitt képeit.

Az emberi szem másodpercenként tíznél több egymás után következő ingert nem tud egymástól elkülöníteni, mint a hogyan a mozgófénykép egyes részletképeit is egymásba-folyódva érzékeli. Mivel a Mihály-féle távolbalátó egytized másodperc alatt közvetíti az egyes képeket, magától értetődő, hogy mozgóképeket is lehet vele továbbítani tetszés szerinti távolságra. Egy szóval például itt Budapesten mozgófényképet lehet készíteni arról, a mi ugyanakkor Párisban történik s mind ehhez még vezeték sem kell, mert a szikratávíróba is be lehet kapcsolni a készülékeket.

Beláthatatlan perspektíva nyílik az elektromos távolbalátás jövőjére, ebben a minden tekintetben tökéletes találmánnyal. Ha majd megindul az üzleti vállalkozás, nemsokára megalakulhat az egész világon a Telehor-hálózat, a mely ugyanolyan lehet, mint a Telefon Hírmondó. Az előfizetők lakásában van egy aránylag kis készülék, a miben minden pillanatban láthatja az ember a világ minden részéről az újdonságokat, élethű mozgófényképként. Ha így, ez az alkalmazás egyelőre fényűzés-számba is mehetne, sokkal több azonnali haszna lesz a közvetlen gyakorlati alkalmazásban. Elsősorban mint gyors-távíró fogják használni a Telehor-t, mert hiszen egytized másodperc alatt továbbít akár milyen hosszú sürgönyt, méghozzá eredeti kézírásban. A sajtó elképzelhetetlen előnyöket biztosíthat magának vele, hiszen szinte ugyanabban a pillanatban hű képet kaphatja a történeteknek, akár honnan. S az „elektromos szem” eljuthat oda is, a hová ember nem láthat, például a tenger fenekére. A búvárharangba épített készüléket egy nagy reflektorral együtt leeresztik a tenger mélyébe s fent a hajón úgy látni a lent levő titokzatos világot, mintha előtünk lenne a napfényen. A csillagászok egy időben két helyről figyelhetik meg az égi tűneményeket, a minek tudományos szempontból végtelen nagy a jelentősége. Közvetett eredménye a találmánynak a beszélő mozi is, a mely annyira megoldott problémává vált, hogy egyszerre dróttalam távolba beszélő mozgófénykép lett belőle.

A fiatal magyar mérnök nagyszerű találmánya, mint mondtuk, utolsó porckizájáig készen várja a gyakorlati megvalósítást s ha elkövetkeznek a normális békeállapotok az egész világon megkezdődik a Telehor forgalomba hozása s habár máris érdeklődik a külföldi vállalkozás a találmány iránt, mégis Magyarország marad meg a gőcpontban, mert egyelőre legalább csak azok a lelkes munkások tudják gyártani a kényes finomságú műszereket, a kik eddig is a feltalálóval együtt dolgoztak.

Sztrokay Kálmán.

HAJÓK A LÁGYMÁNYOSI TÉLI KIKÖTŐBEN.

SZÍNHÁZ.

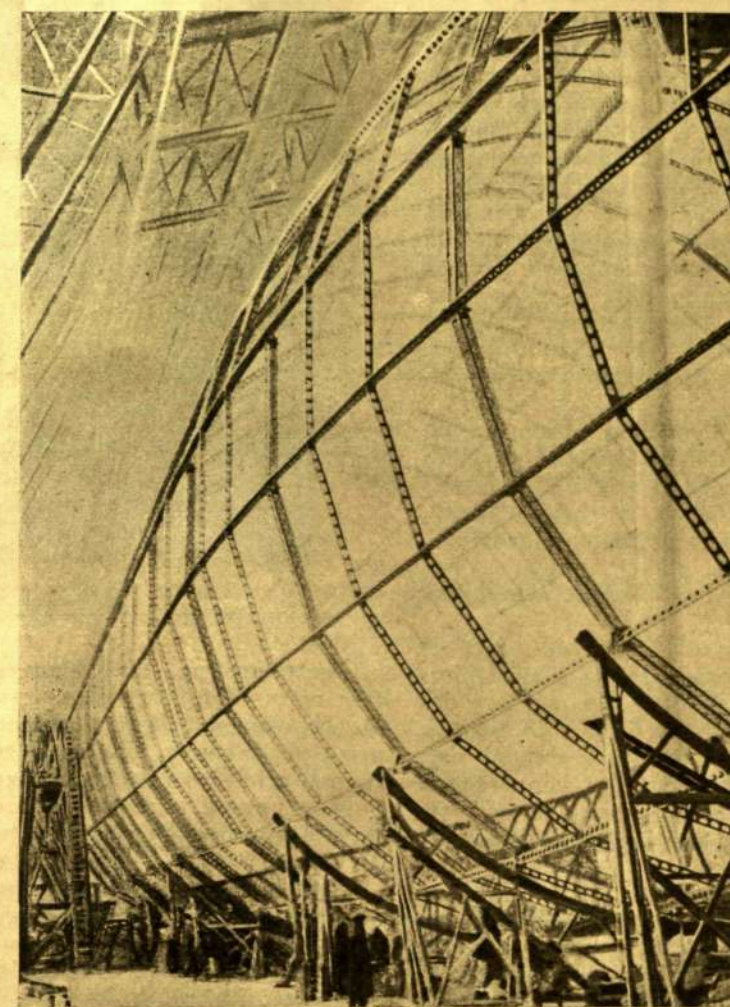
Bíró Lajos: Francia négyes; a Belvárosi színházban. — Karinthy Frigyes: Holnap reggel; a Madách-színházban.

Bíró Lajosnak új darabjával, a Francia négyes-sel nyilvánvalóan nem volt más célja, mint két órára elvonni a nézőt az élet gondjaitól és komorságától s vidám, könnyű feledkezést szerezni neki. Minden nagyképszerűség és komolykodás nélkül tüzte ki célját és sikerült is elérnie. Mi nem röstelljük megvallani, jól mulattunk darabján s úgy láttuk, a közönség is jól mulatott. Diszkrét pikantéria, ötlet, mulatságos szituációk, frissen pergő, nem éppen ragyogó, de fürge és elmés dialógus, körvonalakban könnyedén oda-vetett alakok, a vidám motívumoknak ügyes keverése, mit lehet ennél többet kívánni egy ilyen farsangi tréfától? Hogy a kiindulópont — két fiatal férj tévedésből fölcsereéli egymás feleségét s a cserét csak reggel veszik észre — nem éppen hihető, az nem fontos, alig is vesszük észre játékközben, a földolgozó a különböző temperamentumú emberek viselkedése, a míg az összehozott csomó kioldódik s közmegelegedésre elintéződik minden azzal, hogy a véletlen cserét állandósítják, a házaspárok elválnak és chassée-croiszeiben újra összeházasodnak. Egy kis irónikus életfilozófia is lebeg a dolgok felett, a bölcs kompromisszum levegője: a szigorúak, a frázisbélű feketemájúak kikapnak és azoknak van igazuk, a kik az életet a maga természetességében, képmutatás nélkül fogják fel, elsősorban élni akarnak s nem kívánnak másoktól sem egyebet, mint hogy hagyják őket élni. Az író mintha ezzel is tiltakoznék darabjának minden nagyképszerű kommentálása ellen, darabjában diszkrétan, de alaposan elintézi az okvetetlenkedő farizeusokat, a kik csak arra jök, hogy komplikálják a dolgokat, lehetetlenné tegyék elintézésüket és keseríték mások életét.

Az előadás erősen viszi a darabot. A színészek közül csak Mészáros Giza és Harmos Ilona válnak ki; az előbbi sok gráciával állítja elénk az okos, minden csomót megoldozó anya alakját, az utóbbi a szigorú erkölcsű nagyanya kis szerepében mutat be igen jól kirajzolt és mértékartással konstruált alakot. Az előadás tempója pontosan kihatározza a darab tempóját: gyorsan perdül, mintegy tánczlelésben, biztosan összefogja a színészek játékát s a mi a földolgozó, a darab könnyű, pikáns stílusát teljesen kihangsúlyozza. A rendező, Bárdos Artur az előadásnak legnagyobb sikert arató szereplője.

Madách-színház néven, úgy tudjuk, java-részt a háborúból visszatért színészekből, új színház alakult, a mely egyelőre szerény eszközökkel, vendégként tartja előadásait a Zeneakadémia kis színpadján. A vállalkozás minden rokonszenvet megérdemel, újabb kísérlet egy intim, irodalmi célzatú színház megteremtésére. Rég érezzük egy ilyen színház szükségét s igazán örülnénk, ha most sikerülne.

Karinthy Frigyes darabjával kezdi pályá-

EGY ÓRIÁSI ANGOL HADI LÉGHAJÓ VÁZA. A MINŐT MOST ÉPÍTENEK.

át az új vállalat s mindjárt első lépésével szép sikert arat. A darab Karinthy műzsjájának igazi gyermeke; groteszk külsőségek leple alatt erősen vívódik az étellel, a dolgok filozófiai megértésére és értékelésére törekszik heves gyötörődések közt. Igen jól exponál, de a kifejtésben hézagos, az írónak úgy látszik az érlelő türelme nincs meg, hogy mondanivalóját, a melyet jól megmarkolt, biztosan kézben is tudja tartani. A bátorság és gyávaság problémáját feszegeti: az ideges, kilódozó, gyáva geniet mutatja be, a ki mindig a rövidbebet húzza a keményidegű, önző, magában biztos, tehetségtelen egészséggel szemben, de éri életének értékét, rettentően kilódozik a halál gondolatával, mikor egy furcsa amerikai párban vesztelen öngyilkossá kellene lennie s végül is egy filozófikus gesztussal túlteszi magát a magára disputált költelességen. A darab stílusa nem realiztikus, az alakoknak nem az élethűsége a fontos, hanem az, a mit bennük az író ábrázolni kívánt s a cselekményt is nem ászokott értelembe való logikusság vezeti, hanem az

író önmaga kifejezésére való törekvése. Stílusban erősen a fantasztikusba hajlik, vég-célja a filozófiai dráma volna, a dolgoknak a maguk összefüggéseiben, egységükben való megmutatása, a néző látásának nem a részletekre, hanem az egészre való beállítása. A darab még csak kísérlet erre a stílusra, de nyomatékos és figyelemre méltó kísérlet s így is többet ad a nézőnek, mint akárhányszajos sikerű felületesség. Öszinteség van benne, egy a valóságokkal hevesen küzdő lélek vizsgálma érzik rajta s keserű, némely passzusokban zokogva felkiáltó líra.

A színészek becsületos törekvéssel végzik dolgukat. Gellért Lajos a főszerepben igen erős, organikus felfogott játékot produkál, Gaál Béla a finn orvos félig-fantasztikus szerepében igen intelligensen dolgozik s a többiek is derekasan igyekeznek. Ifj. Vajda László megértéssel rendezte a darabot. Váramozással és bizalommal nézzük az új kis színház jövője felé.

Schöpflin Aladár.

BARRIKÁD AZ EGYIK UTCÁN

A RENDŐRÖK BOTTAL SZÉTVERIK A TŰNTETŐKET.

ANGOL MUNKÁSOK TŰNTETÉSE LONDONBAN.

GROTESZKEK.

Elbeszélés. — Irta Erdős Renée.

„Istenem, sokat vétettem ellened! Nem tartottam be parancsolataidat, meggáztaltam törvényeidet. Keserves óráimban megtagadtalak, vidám óráimban elfeledkeztem rólad. A te Fiad tanításai ellenére éltem. Gyűlöltem ellenségeimet és a kik kövel megdobtak engem, azokat visszahajítottam kövel.

Pogány életet éltem Uram és futottam oda, a hova a vérem ösztöne csalt. Fék nélkül, félelem nélkül, iszapos ingoványokba. Szembe kacagtam az engem intőket és eltapostam az utamba állókat. Istenem, rossz és vétkes életű voltam: de te ezt ne tudd most. Feledd el, feledd el és ne enged, hogy meghaljon Magdolna!

Tartsd életben Magdolnát Uram, és én igérem neked: ott találsz megtérült nyájadban, az eltévelyedettek és megtaláltak között és mindeneknél szelidebb és fehérebb leszek. Uram ne engedd, hogy meghaljon Magdolna!

Igy gondolkoztam, ezeket éreztem azon a szörnyű estén, melyhez hasonlót nem tudok életemben.

A szobában egy szál gyertya égett és Magdolna az ágyon feküdt, láztól piros arccal és aludt. Aludt, talán már egy óra óta. Nem bírt fölébredni és sem én, sem az orvos nem tudtuk: föl fog-e ébredni még egyáltalán. Vagy egy óra óta könyörögtem szüntelen én, a ki soha semmit istentől nem kértem addig; én, a ki soha semmit meg nem köszöntem még.

Sírtam és imádkoztam, míg rám nem fektült valami halálosan nagy fáradtság, valami tompa, bágyasztó nyugalom, hogy nem bírtam tartani a fejem, le kellett feküdnöm a pamlogon végig és le kellett csuknom a szememet. De csak egy pillanatra. Akkor megint fölém néztem és mintha eltűnt volna mellőlem minden: Magdolna, a betegség, a rettenetes láz, én magam, a rettegésem, a kétségbeesésem, nyugodtan a fal kárpitjait kezdtem nézegetni. Akkor eszembe jutott, hogy életem ez utolsó három esztendejében, hány különböző kárpitot láttam már. Volt köztük kopott, szegényes, sőt piszkos is, afféle művész-kárpit befoltozva darab szövetekkel, képekkel, újságpapírral. Aztán volt szerény, de tiszta polgári kárpit: rózsaszín alapon sárga székfűk, vagy georginák. Aztán jöttek a nagyvárosi hotelek kárpitjai. A melyeket egyszerű zöld, vagy szürke, ott csitkok kezdődtek és cifraságok a lámpa-tartó körül. Majd eszembe jutott egy kárpit, a min barna lombok között aranyos madarak ültek. Egy éjszakán keresztül láttam őket csak, de emlékszem, hogy a madarak nagyon kedvesek voltak. Mikor elaludtam: a kárpitról egyenesen átrepültek az álmomba és ott csodaszépen énekeltek ismerős nótákat. Majd egy másik, egy sárga selyemkárpitra emlékeztem vissza, egy magányos palotában.

EGY ÖREG HONVÉD BESZÉDET MOND.

De ott ugyanolyan sárga selyem volt az ágyterítő is, a butor is, a karosszék, a miben az ablaknál ültem.

Most pedig... Osszereztem. Egy díszes szobában láttam magam, melynek falai festett oszlopok. De oly ügyesen festett oszlopok, hogy ha pár percig merőn néztem őket: szinte eltűnnek a falak s egy óriási nagy, sötét csarnokban vagyok, a melynek közepén ágy áll. Ágy, vagy ravatal? Mert ez is megnőtt most és egészen más alakot kapott a homályban.

Most látom, hogy az oszlopoknak feje is van, de milyen különös! Nem virág, nem páfrány, nem szőlőlevél, hanem nagy, hatalmas asszonyi fejek, Medusáéhoz hasonló kigyószzerű fűrtökkel.

Es a mythologiai fejek mind felém fordulva, meredt szemekkel rám néznek. A tekintetükben valami kegyetlen, fagyos nyugalom van, a mi megijeszt.

Istenem, ezek tán tudják, hogy Magdolna beteg és hogy én reszketek érte. Mi az? Micsoda? Mintha szóltak volna. De nemcsak nek nek merőn, hallgatagon, mintha ők tudnának mindent, a mi itt van és a mi történni fog, talán már a következő órában.

Irgalom! Kinyujtom feléjük a karom és kérlelem őket, mintha a Sors angyalai volnának: — Ne engedjétek, hogy Magdolna meghaljon!

Nem felelnek. Most erőszakosan fordítom el tőlük a szemem és fölnezek az ajtóra. És ime! Innen rám mered egy vigyorgó, szakállas arc. De milyen arc! A szemei egészen benn ülnek! A homloka csúcson hajlik az orra fölé, a mi lehetetlenül hosszú. A szeméitől a szájáig pedig két mély és gúnyos redő húzódik le, a mitől félek.

Nem akarok ránézni, nem, nem akarok.

A kandallóra fordítom a tekintetemet. A kandallón megnyugszom. Nemes, fehér márvány, szelid és vigasztaló. Gyöngéd virágok vannak belevésvé és fölül...

Mi ez megint? Nem csalódom-e? A kandalló felett egy nagy tükör van, a mi fölér majdnem a mennyezetig. A tükör fölött pedig egy széles mosolygó ábrázat, a mit egy babérkoszorú vesz körül. Egy rettenetesen mosolygó fej, hideg, indulat nélkül való, elhízott arc, a miben gödrök vannak.

Néz rám azzal a megrögzött derével az arcán, a miben semmi vidámság, a mi még félősebb, mint mind a többiek?

— Meg fog-e gyógyulni Magdolna? kérdezem tőle és ő tovább mosolyog bután, egykedvűen. Gyűlölöm őt és ha elérném: letépném róla a babérkoszorút. Tőle is menekülni akarok, de nem tudom hova. A függöny-tartóról megint egy másik fej néz rám. Ennek piros szemei vannak, a mik a félhomályban úgy csillognak, mint a vér. Aztán a karosszék támlája! A sarokban egy orosz-lántestű állvány! Mindenütt ellenség, mindenütt rám meredő hideg, gúnyos, kegyetlen, nagy rejtelmek tekintetek! És én egyiktől a másikhoz futok és megint vissza.

Úznek, kergetnek, hívják, elijesztnek, én pedig csak ostromlom őket könyves tekintetemmel: — Ugye, nem fog meghalni Magdolna?

Aztán egyszer csak látom, hogy megmozdulnak. A babérkoszorús leszáll a tükör tetejéről, odamegy a vigyorgóhoz és felkölti, akkor ketten mennek a Medusa-fejekhez. Azok egyszerre megváltoznak, elkezdnek mosolyogni és elhagyják helyeiket. Most mind együtt vannak a szoba közepén és látom, hogy az ágy fölé hajolnak, a melyben Magdolna alszik.

Odahajolnak, susognak, fölemelkednek és elkezdnek körbe járni az ágy körül. Eleinte csak lassan. Aztán mind gyorsabban. Már keringnek, táncolnak, rohannak mint a szélvész. Nem bírom nézni...

Egy halk nevetés. Valaki megfogja a karom. Följédek. A babérkoszorús mosolygó ábrázata van előttem. Ránézek és megint lehunyom a szemem.

— Hát újra elalszik — szól és megrázza a karom. Fölnyitom újra a szememet. Megint csak a mosolygó ábrázat, de a babér nélkül. Az orvos.

— Milyen fáradt lehet! mondja a jóságos hangján. Három éjszaka nem aludt! Csak meg akarom mondani a jó hírt. Semmi baj többé. A betegünk túl van a krízisen. Semmi veszedelem, elmúlt minden. Legyen jókedvű.

Fel akarok ugorni, hogy az öreg orvost átöljem. De nem tudok, nincs erőm. Csak egy futó pillantást vetek magam körül, az oszlopfekre, az ajtóra, a kandallóra, a függönytartóra, egy hálás, köszönő tekintetet, aztán hullok lefelé, valami nagy, boldog, fáradt nyugalomba...

BALASSA JENŐ A VÍGSZÍNHÁZ SZÍNÉSZE SZAVAL PETŐFI SZOBRÁNÁL.

MÁRCZIUS 15-IKI ÜNNEPÉLY PETŐFI SZOBRÁNÁL.

MÁRCZIUS 15-IKÉNEK MEGÜNNEPLÉSE BUDAPESTEN.

Vaszary János Kiállítása az Ernst-múzeumban.

Vaszary János sohasem tartozott azok közé a felületes művészek közé, a kik tehetségüket mint valami magától értetődő dolgot olesón kamatoztatják. A művészetet mindig valami magasztos hivatásnak tartotta, a melynek önmagával szemben szinte gyötörő felelősség-érzettel kell eltelnie. Mindig a legnagyobb, a legnehezebb feladatokra kell törnie és legalább meg kell kísérelnie azt, hogy a végtelenségnek még ha csak egy-egy parányát is új és örökké szép formákban megrögzítse.

Olyan időben kezdte meg pályafutását, a midőn a festészetnek régi ideáljai már újakkal cserélődtek ki, az impresszionizmus uralkodására jutásának idejében. Teljes szívvel-lelkkel vetette magát az új törekvések árába, a melyek nálunk jóval később buk-kantak fel, mint a nyugaton. Virágzásuk és uralkodásuk is rövidebb ideig tartott, mint másutt, hiszen nekünk, a kik eléggé későn léptünk be a nagy nyugati festőkultúrák levegőjébe, minden fázisukat gyorsabban és szenvedlenebbül kellett magunkévá tennünk.

Már tisztán impresszionista korában is olyan eredményeket ért el Vaszary, a melyek révén méltán számíthatjuk őt első impresszionistáink közé. De mult az idő és új irányok, új törekvések jöttek, a melyekben új értékek és új lehetőségek csábították. Ellenállhatatlan erővel tört ki belőle a monumentalitás vágya, az a majd minden alkotása mélyén ott lap-pangó szenvedélyes erőteljesség, a melyen az impresszionizmus kifejezési módjait béklők-nak kezdte érezni. Nagy kompozíciók terveit forgatta fejében, a melyek archaikus leegyszerűsítések árán új és eddig csak sejtett nagyvonalúságra törekedtek. Ebben a vívódó korszakában jött létre a hét év előtti Művészeti kiállítás, alkotásmódja legviharosabb, legegyszerűsebb korának beszámolója. Ekkor Vaszary sehogysem volt még magával tisztában, érezte ugyan, hogy multján mindenáron túl kell nőnie, de a kivezető utat még nem találta meg.

Ma, a midőn hét év után először lép ismét elénkbe nagyobb terjedelmű kiállítással, megállapíthatjuk, hogy lassanként elérkezik abba a révbe, a mely után egész életén át törhetetlenül sóvárgott, az alkotásnak ahhoz a módjához, a midőn már maga is érzi, hogy ahhoz, a mit elmondott és a hogyan elmondta, nincsen semmi hozzátenni valója. Tulajdonképpen csak a mi érzésünket ruházzuk rá ezzel a kijelentéssel, azt a feltétlen megnyugvást,

LEÁNYFEJ.

OLVASÓ NŐ.

melyet e kiállítás néhány képe bennünk keltett.

Ezek a képek részben alakos kompozíciók, részben csendéletek, de alapjában mindnyája egy viharos feszültséget megoldó hatalmas szinkompozíció. Alapjában oda jutott, a hová tehetsége kezdetől fogva csalogatta, a leg-festőbb festő-módhoz, a színek szinte bámulatos erejű hatalmas kihasználásához. De túlzás és egyoldalúság volna, ha Vaszaryban pusztán csak koloristát látnánk, mert ebben távolról sem merül ki az ő sokoldalú ábrázolási módja. Legrégibb korából magával hozta az alakok meglepő beállítását, a mely a gesztusok nagy erejével Degas-ra emlékeztet, impresszionista idejéből pedig megőrizte a kifejezés-módnak azt a lapidáris könnyedségét, mely egyetlen esetvonással szint, felületet, távlatot csilhatatlan pontossággal vet oda. Sőt nemcsak megőrizte e tehetségeit, hanem még jóval tovább is tudta fejleszteni.

Tétovázást, pepecselést és javítgatásokat azelőtt sem igen ismert, de ma abszolút biztossággal alkot a virtuozitásnak azzal a fölnyével, a mely néha az ötlet formájának feláldozza annak tartalmát.

Ma még Vaszary nem teljesen megnyugvó és nem is teljesen megnyugtató. Nem egy képén még erős a vívódás és nem csekély ellentmondást is fog ébreszteni. De az a festő, a ki e kiállítás csendéletei közül a Terített

asztal képét, a Birkörtéket vagy a Kék cserepeket a sárgarépákkal, az alakos kompozíciók közül a Rabszolgavásár, Katonatemetés-t, a fekete aktot, a Lovasok-at és az arczképeket festette, nyilván közeledik azokhoz az utolsó lehetőségekhez, a melyeket tehetsége beváltására az élet neki nyújtott s a melyek festőjüket a mai magyar festészet büszkeségei közé sorozzák.

F. Z.

AVAR-TŰZ.

Megérem-e, hogy bízni tud meg
Lelkem, a búban elvesző?...
Az agyvelő agyamban úgy ég,
Mint felgyújtott avar-mező.

A tűz emésztő lobogása
Folyvást tovább, tovább legel;
Ha szünni kezd, egy szélvívására
Gyorsan megint életre kel.

Majd lenn, a föld színén emésztő
A fű kiszáradt torzsokákat,
Majd felcsapó lángokra készíti
Völgyhajlaton a karcsu nád.

Ropogva ég a nád a szélben
S szikrázva szórja üstökét,
Vad és madár a nagy veszályban
Riadva rebben szertesztét.

Szilaj robajjal átszaladva
A tűz az égő nádason:
Megint fakó gyepek harapva,
A föld színén tovább oson.

De hogyha egy bokorra lelhet,
A melyet lengő fű benőtt:
A szenvedésből sárga nyelvek,
Lángok csapnak ki, mint előbb.

S hol lángolon, hol észrevétlen
A tűz tovább, tovább harap...
Mögötte mindenütt, sötétén,
Fekete égett folt marad.

Vargha Gyula.

VÁRSZINHÁZI EMLÉKEK.

Irta Szász Károly.

I.

Mikor a mult idényben — 1917/8-ban — a Nemzeti Színház néhány évi szünet után újból megkezdte előadásait a jelentékeny költséggel átalakított és újra berendezett Várszínházban (mely előadások ebben az idényben, az igazán rendkívüli viszonyok miatt, sajnos, megint abban maradtak) élénken felmerült lelkemben annak a tíz esztendőre terjedt időnek képe; mit — 1874-től 1884-ig — mint várbeli lakos Budán töltöttem — elemi iskolás fiúból a gimnáziumi évek kedves romantikáján át egyetemi hallgatóvá növekedvén, s mely idő alatt rendes látogatója voltam a várszínházbeli előadásoknak, álmódzó fiatal lelkem tüzes rajongásával csingve mindenben, a mi csak kapcsolatos a színházzal: darabokon és díszleteken, színészek és írókon egyaránt.

Jól esik emlékezetem szárnyán — jegyzeteim s néhány egykorú lap segítségével — visszaszállnom abba a bizony már elég régi, s a mostaninál mindenestre derültebb időbe, s jól esik elmondanom egyetmást az én akkori benyomásaimból, miket nagyrészt híven és szeretettel őrzök lelkemben, — valamint az akkor láttam darabokról, mikből bizony — még az akkor hatással adottak közül is, sok nem él már a színpadon, legfeljebb a hozzám hasonló rajongók emlékezetében, — s színészekről és színésznőkről, a kik közül szintén csak igen kevesen élnek, s még kevesebben játszanak már, és alig van, a ki még mindig adja néhány akkori szerepét...

Az 1874. év tavaszán kerültem fel szüleim-mel végleg Budapestre, a Kis-Kúnság egyik nevezetesebb városából, Halasról („Halas — hatalmas”, ez a mondas járta), hol — boldogult édesapám tanfelügyelősége idején, néhány évet töltöttünk. A színház egészen kis gyermek korom óta mindig különös érdeklődésem és elcsodálatom tárgya volt, s a mint Budavárába költöztünk, természetesen csakhamar megismerkedtem a színházzal, egyelőre azonban csak kívülről, mert pályán át nem volt benne előadás. Külsője nem tett valami nagyszerű benyomást, a mit megérthet a mai nemzedék, mert az ósdi épület, a maga utcazi keskeny homlokzatával, kívülről most is egészen olyan, mint negyvenöt esztendővel ezelőtt volt, mikor én, mint kis gyerek, 1874 őszétől kezdve óraszám álldogáltam és ögyvelegtem előtte, leve az előadásra érkező színészeket, a kik előadás előtt maguk is szerettek ott sétálgatni, beszélgetni, én meg boldog voltam, ha egy szavukat elleshettem mert persze mint minden a színházért rajongó gyerek én is félisteneknek néztem őket.

A ki kissé körülnézi ezt az idejét mult épületet, mindjárt láthatja, hogy biz az nem színháznak készült, hanem — Isten házának. Hajdanában karmelita-templom volt, aztán, mikor 1776-ban a rend feloszlattatott, egy darabig raktárul szolgált, míg nem a szabadelvű II. József császár — a „kalapos király” — átalakíttatta színházzá, a mely metamorphosis annyiból nagyon jól sikerült, hogy az új színháznak kitűnő akusztikája lett, berendezése is igen barátságos volt és jól fűthető és nem utolsó előnyül említhető. 1787-ben kezdtek benne áldozni a művészet oltárán — Thaliának természetesen németnyelvű papjai, de a magyar színészet történetének legfontosabb dátuma is a Várszínházzal kapcsolatos. Az úttörő lelkes Kelemen László igazgatása alatt első magyar színjátszó társaságnak külön színháza nem lépvén, nagy utánjárással, óriás protekció megmozgatóásával sikerült Kelemennek a rosszmájú kalmár természetű Unwert gróftól — a pesti és budai német színházak albertől — megkapnia a bemutatkozásra a Várszínházat. Ez a nevezetes előadás 1790. október 25-én folyt le, s a buzgó kegyesrendi szerzetes Simai Kristóf *Igazhízi* cz. „érzékeny játék”-a került színre mely német darab után készült, de németes érzélgős-

SZÁSZ KÁROLY.

ségét tősgyökeres magyar nyelve sikeresen ellensúlyozta.

Később is játszottak még Kelemenék a Várszínházban, s utánuk is volt egy-egy magyar előadás, de állandó lakos mégis csak a német maradt ott, negyvenöt esztendőn át, 1832-ig, mikor a német színház — a felpeszült magyar élet követelményeinek — megfelelően — magyarrá vedlett, 1833 nyarán bevonulván színpadára a híres kassa magyar színjátszó társaság egy része — Kántornéval, Megyerivel, Barthával, kikhez kevéssel több a jelesek közül még Fánycs csatlakozott — s megnyitó előadásul július 7-én a *Bocskay István*, vagy az *egyeses lelkű hazafi* című, Kotzebue *Übalds*-ja után készített „harcias játék”-ot adták. Október 1-én Fáy András és Döbrentei Gábor vették át a társulat igazgatását, s talán nem lesz érdektelen megemlíteni, hogy október 27-én lépett fel először „Laborfalvy Róza leány-asszony” — a későbbi híres tragika Jókainé — a *Benjamin* cz. darabban, Nina szobalány szerepében. A következő évben, 1834-ben a szép Lendvay-párral gyarapodott a társulat személyzete és a 30 váltó forint havidíjjal szerződött Szigligetivel, a kit a színpadra ugyan csak kardaloknak, tánczosnak, segédszínészeknek használhattak, sohase is lett belőle még csak közepes színjátszó sem,

A VÁRSZINHÁZ.

de annál több diadalt aratott a színművészet terén, mely magasra lendült pályája szintén ezzel az 1834. esztendővel kezdődött, a nélkül azonban, hogy a fiatal színész-írónak ebben az évben az akadémiához benyújtott első darabja, a *Lidérczek* cz. három felvonásos „tüneményes vígjáték” — ez a vizenyős német romantika jegyében fogant gyenge alkotás — valaha is színre került volna. De már a következő évben, 1835. tavaszán, élénk tetszést aratott a várszínházi lelkes közönsége előtt Szigligetnek *A kijátszott cselek* című 5 felvonásos regényes drámája — a nagy író első előadott darabja.

Ez az esztendő — t. i. 1835 — egyébként is fontos a Várszínház történetében. Mert Szentpétery és Egressy Gáboron kívül a rendkívül népszerű énekesnő, Déryné is — ez utóbbi ugyan csak „mint vendég” — csatlakoznak a társulathoz, de meg ebben az esztendőben — februárius 27-én — kerül színre először Budán *Bánk bán*, s szerez tapsokat alig ismert nevű szerzőjének, a ki azonban akkor már a kecskeméti lombos temetőben álmódzott a maga és nagy műve örök dicsőségéről.

A várszínházi magyar játékszín négy esztendeig állott fenn. 1837 márczius 10-én tartotta a jeles társulat az utolsó előadást a budavári kis színpadon, mely sok kiváló művészi eseménynek helye volt. „A budai közönség — írja a kedves tollú Déryné, méltán híressé vált érdekes *Naplója*-ban — nem döntögette volna ki a ház oldalát. Hanem azok az áldott pestiek! Még most is csodálom, ha eszembe jut: nyáron a borzasztó meleg, télen a zimankós idő, veszedelmes út a hajóhídon át, sokszor csolnokon, s a várba való fárasztó fölhatolás — és ők jöttek, s nem riadtak vissza semmitől.” Hát bizony dicséretet érdemel a magyar színészet ily lelkes támogatásáért az a derék pesti közönség, mely különben később is előszeretettel járt Budára színházba, ámbar a 70-es, 80-as években már Buda akkora állandó közönséget termelt, hogy a pestieknek bizony nem sok jó hely maradt a budai bérletek miatt.

1837 nyarán megnyitá a Nemzeti Színház — melynek neve eleinte Pesti Magyar Színház volt — a várbeli társulat nagy része oda szerződött, s a Várszínház megint német kézre jutott — „öröködbe, uram, pogányok jöttek.” Harminczárom éven át, 1837-től 1870-ig játszottak újból német színészek a Várban, társulatak a későbbi időben az 1835-ban megnyitott erszébettéri német színház fiókjaként működvén.

Ezzel azonban be is alkonyodott — reméljük, mindörökké — a német színészetnek, Budavárában. 1870-ben a Várszínházat a krisztinavárosi úgynevezett „Budai Szinkör”-rel együtt — mit hiába kerestéltek el újabban — „Fővárosi Nyári Színház”-nak, csak „Budai Szinkör”-nek hívja azt mindenki most is — Aradi Gerő igazgatónak adta ki „Buda főváros tek. tanácsa és képviselő-testülete” — az igazgató előleges színházi jelentése szerint azt a kötelességet ruházván a vállalkozó direktorra, hogy „a fővárosnak még most nagyszámú németajkú közönségét a német színészet nélkülözéseért a művészet korlátain belül megengedett minden eszköz felhasználásával kárpótolja”. De bizony ez nem igen sikerült Aradinak, mert társulata rendkívül gyenge volt s a közönséget nem tudta meghódítani. A hűsvét vasárnapján tartott megnyitó előadásról — mikor Rákosi Jenő próciája után a Nemzeti Színház tagjai adták elő Fredro mulatságos egyfelvonásosát, az *Egyetlen leány*-t — külön csak azt akarom megjegyezni, hogy az ezután sorra került *Szép Galathea*-ban, Souppé kis operette-jében a tenor-szeret, Pygmaliont, egy alig húszesztendő, vékony pénzü vidéki színészcseke játszotta, kiről a Fővárosi Lapok tudósítása bosszúsán említette, hogy „teljes rekedtsége és hamis éneke” mily „nyomasztó hatást tett”. Ennek a hamisan éneklő fiatal kezdőnek mennyi igaz hangját hallottuk későbbben, ugyanezen a várszínházi kis színpadon is,

* Déryné *Naplója*. II. 275 — 76. II. (Ráth Mór-féle 1879-iki kiadás.)

mikor néhány évvel utóbb, mint a Nemzeti Színház tagja, csakhamar egyik büszkesége — játszott ott! Az 1870-iki rekedt Pygmalion ugyanis Halmi Ferenc volt, a később oly kedvelt és híressé vált bonvivant.

Aradinak sehogyse menvén a dolog, már 1870 őszén a Nemzeti Színház tagjai kezdték — Aradiékkal felváltva — előadásokat tartani a Várszínházban, hol aztán újból — 1871 januárius 1-től — kezdve, a közönség nagy öröme s a színművészetnek igaz dicsőségére — végleg megvetették lábukat, olyanformán, hogy a téli idényben hetenként három előadást tartottak, két drámat és egy operát, a drámák közt természetesen népszínműveket is adva — mert akkor még se Operaház, se Népszínház nem volt, a még újabb színházakról nem is szólván.

II.

Mikor én 1874 őszétől jární kezdtem a Várszínházba — a Nemzeti Színház már állandóan tartotta ott a heti három előadást — rendszeren csütörtökön és szombaton drámát, vasárnap operát játszva — október 1-től márczius végéig vagyis idényenként hat hónapra át.

Édes Istenem, micsoda boldog idők voltak azok, minden tekintetben — természetesen olcsóság tekintetében is! Egy földszinti zárt-szék bérlete egy óra — vagyis 12 előadásra — 8 frtba került, hal havi egész idényre pedig — vagyis 72 előadásra — 40, mond negyven forintba, mely összeg, még ha koronákban mondjuk is, oly kevés, hogy a mai árviszonyok mellett szinte hihetetlenül hangzik. Mert egy előadást — egy-egy kitűnő darabot, a Nemzeti Színház tagjainak úgyszólván mindig remek előadásában, ötvenöt és fél krajczárért nézni végig, a földszint harmadik sora szélső székeinek egyikéről — melyek közül az elsőre édes apámnak, mint írónak és Shakespeare- meg Molière-fordítónak állandó tiszteletjegye volt az igazgatóság gavallérságából, a mellette lévő egyet, később kettőt pedig bérlete — ötvenöt és fél krajczárért hallgatni végig ilyen kényelmes helyről egy-egy, a Várszínház bensőséges kis színpadára annyira illő kedves vig operát — igazán olcsó művészi élvezet volt, még abban az időben is.

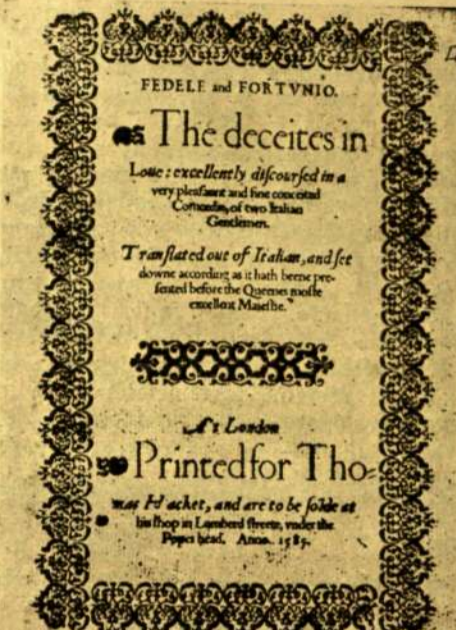
De kedves, patriarchális volt akkor minden. Az, a Várszínház közönsége is, a mely akkor már — nem úgy, mint Déryné idejében — legnagyobb részt budaiakból, s azoknak is várbeli tagjaiból tellett ki. A várt nagyrészt tisztviselők látkák — a mágnások akkor még nem lepték el úgy, mint most — s ennek a derék tisztviselő-népnek legkedvesebb szellemi szórakozása a színház volt, hol hetenként háromszor, szinte úgy jöttek össze, bizalmas mosolylyal üdvözölve egymást, az ismerősök — pedig ismerte egymást jóformán mindenki — mintha valami barátságos jour-fixe gyűltek volna, a mint a hogy többször összejött ott a társaság — a fiatalabbja jelmezben — a kedélyességükről híres *thé dansant*-okon, mikor padlóval borították be — a zárt-székek fölött — a nézőteret s

folyt a tánc és a pezsgő, míg a csak gyönyöröködni akaró kényelmesebb közönség a páholyokból nézte ezt a szintén nem érdektelen színjátékot.

Műkedvelő előadás is többször volt az e célra igen alkalmas kis Várszínházban, hol a kedélyes egyszerűség nemcsak a közönség soraiban, viselkedésében uralkodott, hanem a színház egész berendezésén. A nézőter alap-színe fehér volt — az ártatlanság e szép színe azonban füsttől, portól kissé veszített jellegéből — a páholyok támlánya, meg a zárt-székek ülése pedig piros, ám selyemnél, bársonnyal sokkal olcsóbb szövettől. Vasfüggöny akkor még eleinte nem volt, hanem volt két kopott vaszfűggöny, melyeknek egyike a darab kezdetén és végén szerepelt, a másik meg felvonások között. A színpadi díszletek is nagyon szerények valának, s nem is nagyszámúak, úgy hogy bizony a *Proletárok* bepuncsozott Szedervári Kamillájának leleplezése ugyanabban a teremben történt, a melyben Verdi *Alarczos bán*-ja zajlott le, meg hol a *IV. Henrik* trónolt. Ha aztán mégis valami különlegesebb díszlet kellett, azt úgy szállították fel a Nemzeti Színház díszletraktárából, székre, egy-egy fiatalabb színész ellenőrző kíséretében.

Abba a tíz esztendőbe — 1874-től 1884-ig — melyen át én oly buzgalommal jártam a Várszínházat, esik bele a Nemzeti Színház története egyik legfényesebb korszakának — az úgynevezett Paulay-aerának — első fele. E degenium első éveiben még a már pályája alkonyát élő Szigligeti volt az igazgató, de Paulay már részt vett a rendezésben, 1877-ben főrendező lett, 1878-ban pedig, Szigligeti hirtelen halála után, reábizott a színház igazgatása, mely tisztében — megfeszített munka, sok küzdelem és sok fényes siker között — 1894-ben bekövetkezett haláláig megmaradt.

Paulay egyike volt legkiválóbb színházi embereinknek. Mint 16 éves fiú — vagyis a szokásos „veszedelmes” korban — csapott fel színésznek, a helyett, hogy szülei akaratát követve, prémontrai barátnak ment volna, s elég fiatalon került — 1865-ban, 27 éves korában, nála sokkal idősebb első feleségével, szül. Gvozdanovics Julióval együtt, a Nemzeti Színházhoz. Drámai szerepeket játszott, nagy páthosszal szavalta, de — mint mondják — igen mórdoosan, s elsőrangú színész-szóse vált. Annál inkább kitűnt — még igazgatóvá léte előtt — mint rendező s mint színészkolai tanár. Igen élesezű és nagyon művelt ember volt — színpadnak és irodalomnak kiváló ismerője, s mint igazgató, az ügyeknek erőszéű vezetője. Egyéniségének komoly, mondhatni szigorú volta, pápaszeme alól előretörő tekintetéből is mindjárt észrevehető volt — lelkének fénye és melegsége inkább csak munkálkodásából. Nemes becsű sarkalta tevékenysége minden körében. A mellett, hogy műsört készített, szerepet osztott, rendezett, igazgatót — még nagy csomó külföldi, leginkább francia darabot is fordított, dolgozott a Nemzeti Színház történetén — a magyar dráma multján kegyeltes rajongással, jelenén tüzes szeretettel csüggött, s minden pajtáskodás nélkül felkarolva egy sereg fiatal író, a jövő útját is megértéssel egyengette. Nagyon érdekes drámatörténeti sorozatokat rendezett — melyek során a Várszínház színpadán is megjelent — többek között — a zamatos magyarsággal beszélő Pontyi, az úttörő Bessenyei György *Philosophus*-ában, a hosszú szónoklatokat mondó Vitéz püspök, Szentjóbji Szabó László *Mátyás király* című „nemzeti érzékeny játék”-ában (melynek alcíme maga is fölért egy kis szónoklattal, mert így hangzott: *A nép szeretete jámbor fejedelmek jutalma*), azután a szeleverdő Lengye, Csathó Pál fővárosi kedves szalon-vígjátékában, a *Fiatal házasság*-ban, meg a fecsegő, gyáva Babel lovag Szigligeti *Rózsá*-jában. Régi jeles írónk sok, nemcsak irodalomtörténeti, hanem aethetikai szempontból is érdekes darabját buzgón újíttatta föl Paulay, köztük *Bánk bán*-t és a Telesi László egyébként bízzar alagondolatú *Kegeyenc*-ét, s kitűnő szeme meglátta az *Ember tragédiája* színpadi értékét és nem törődve az előre felmerült aggodalmakkal és

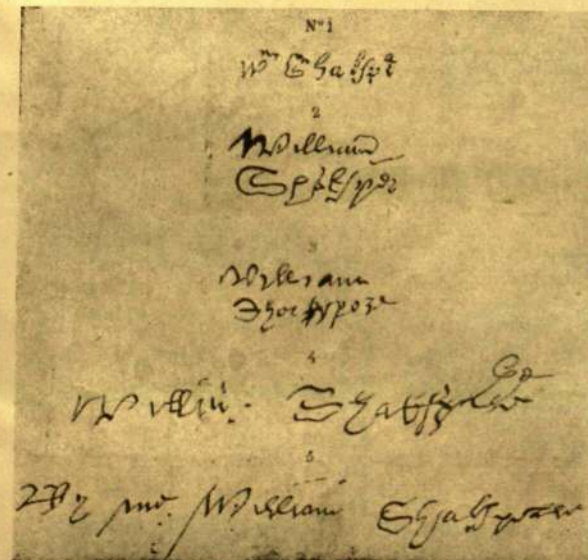

EGY LONDONBAN ELŐADOTT OLASZ SZÍNŰ SZÍNLEPJA. MELYEK ALAPJÁN SHAKESPEARE 'A KÉT VERONAI IFJÚ' CÍMŰ DARABJÁT IRTA.

sok elriasztó szóval, színpadra rendezte és vitte (1883) Madách költői remekét, mit megszoktunk tisztára könyvdrámának, bölcselmi költeménynek tekinteni, s óriás sikert aratott vele. Azóta körülbelül háromszázszor adták e darabot a Nemzetiben (a Várszínház szűk színpadán persze nem fért rá), megismerte, megcsodálta, megszeretett Magyarország egész színházjáró közönsége, a mi sokkal nagyobb, mint volt addig az a közönség, mely Madáchot olvasta, s a nagy mű eljutott több külföldi színpadra is. Paulay vitte először a lámpák elé — megíratása után éppen felszázaddal — Vörösmarty bájos színjátékát, a *Csongor és Tündét* is (1879). Erősen felkarolta Shakespeare-t, rendkívül mulatságos vígjátékát, a *Vízkereszt*-et ő adatta elő először magyar színpadon (mert az az adat, hogy a 40-es években Győrben adták volna, nincs igazolva), s *Cymbeline*-t, ezt az érdekes regényes drámát a Nemzeti Színház szintén Paulay alatt mutatta be először, valamint Molière több darabjának: a *Férjek iskolájának*, az *Urhatnám polgár*-nak, a *Nők iskolája bírálat*-nak elővetéte is Paulaynak köszönhette a Nemzeti Színház műsora és közönsége, a tervezésben sohasem pihenő, s a tevékenységben soha meg nem nyugvó derék igazgatónak, a ki Sophoklest és Plautust is meg-megszóllaltatta, ezekkel is dicsőséget szerelve a komoly feladatokra kötelezett Nemzeti Színháznak.

Az élő magyar szerzőket is nagy előszeretettel pártolta Paulay. Csiky ő alatta fejlődött ritka népszerű szerzővé, s páratlanul nagy sikere Paulay számára is babért jelentettek. A *Jóslat* — melyet én mint gyerek, óriás élvezettel faltam és szavaltam még pályámú korában, el-elcsenve asztaláról édesapámnak, ki akkor a Telesi-díjért versenyző vígjátékok egyik bírálója volt. — 1875-ben, még Szigligeti alatt került színre, s szép verseit Nagy Imre és az akkor még fiatal nőket játszó Felekiné szavaltatában a Várszínház színpadáról is lelkesen élveztem, e gyönyörűségemben némi összeütközésbe kerülve Gyulai bácsival, ki fel-feljárt hozzánk, várbeli lakásunkra, s akadémikus tekintéllyel és az új író iránti idegenkedéssel kritizálva Csikyt, kinek később barátja, műveinek ismerő bírálója lett.

A *Proletárok* irodalmi és színpadi fényes sikere — 1880-ban — már a Paulay-aerának zajlott le. A Nemzeti Színház-beli bemutató után csakhamar színre került a darab a Várszínház-ban is, hol valósággal lázban égve vártuk, s felvonások végén a szó szoros értelmében tomboltunk lelkesedésünkben, úgy hogy az egyik első emeleti páholyban meghúzódott szerzőnek meg kellett jelennie a páholy előterében, s onnét hajlongva köszönte meg a tünnettesszámba „menő” ünneplést. Az irodalmi irányokat figyelemmel kísé-

SHAKESPEARE FENMARADT NÉVALÍRÁSAI.

sérve, s a közönség igényeit és hangulatát is jól ismerve — nagy buzgalommal adott helyet Paulay az újabb francia drámának is, — s ha Augier Emil és Pailleron Eduárd kitűnő művei — a *Fourchambault család* és *Caverletné*, meg az *A hol unatkoznak* és az *A hol mulatnak* — mellett a hatásvadászó Ohnet György és a boszorkányos ügyességű Sardou Victor darabjait — a modern mezbe öltözött romantika tagadhatatlanul érdekes és hatásos termékeit is, a *Serge Panin*-t és *A vasgyáros*-t, meg *A jó barátok*-at, a *Váljunk el*-t, *Odette*-t és *Fedóra*-t, — szintén gyakorta adta, Paulay műsorát irodalmi szempontból sem igen lehetett kifogásolni, annál kevésbé, mert el kell ismerni, hogy a külföldi szerzők kiszemeléseiben és műveik megválogatásában finom érzéke és tapintata csak ritkán hagyta el a jeles igazgatót. A francia társadalmi darabokkal — vígjátékokkal és középfajájú drámákkal — s az ezek nyomán támadó magyar színművekkel aratta akkortájt legnagyobb sikereit a Nemzeti Színház, s e sikerek megújultak — sőt a kis színpaddal járó előnyök folytán néha fokozódtak is a Várszínházban. E sikerek érdeme a darabok hatásosságán kívül a párját ritkító összjátékban keresendő; mi megint két tényezőre vezethető vissza: annak a színészgárdának jeleségére, melynek főerősségeit Szigeti József és Feleki Ujházi és Vizvári, Nagy Imre, Náday és Halmi — s a nők közül Prielle Kornélia és Szathmáryné,

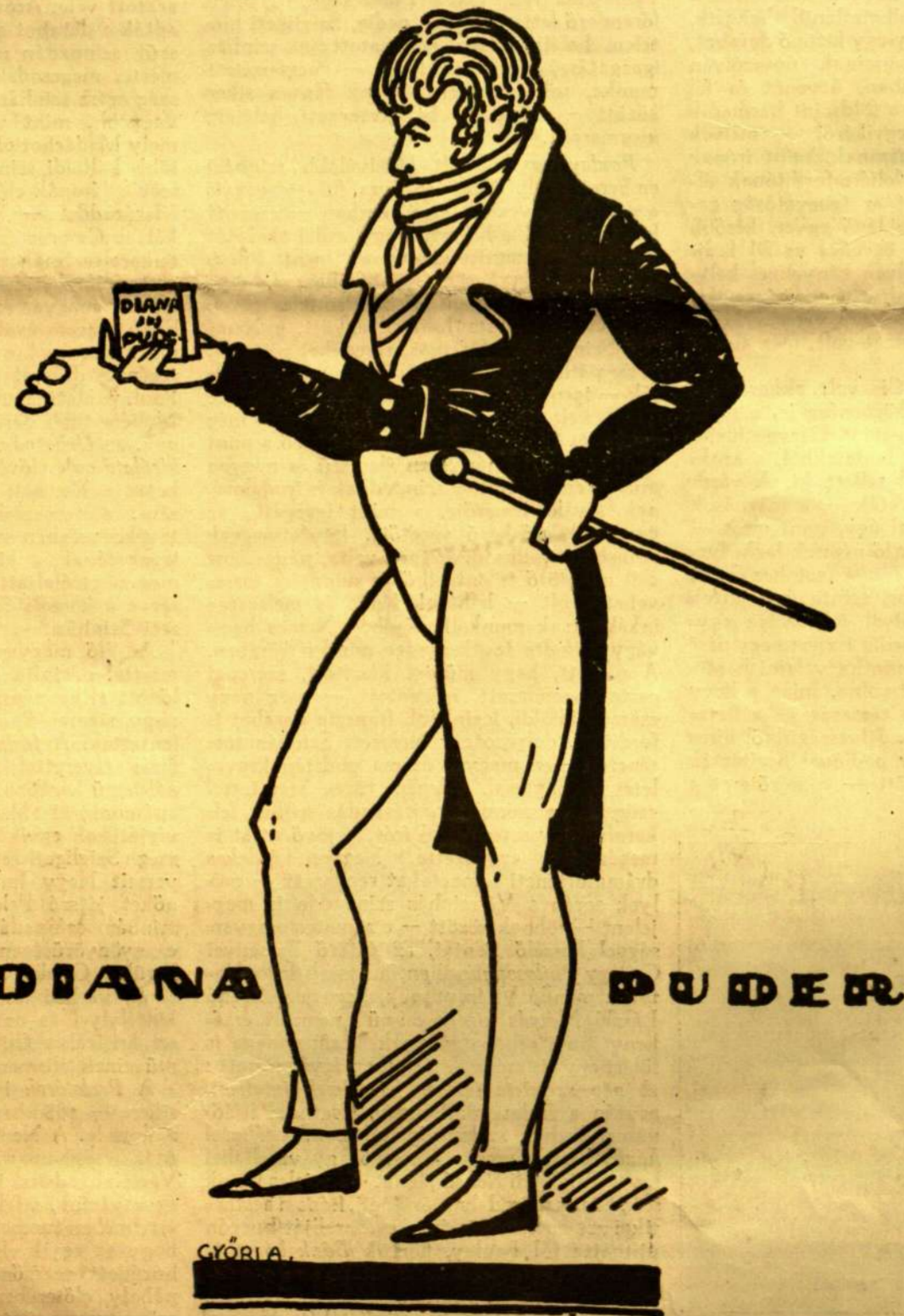
Jászai Mari, Helvey Laura és Molnárné, Márkus Emília és Csillag Teréz képezték — és arra az elsőrangú vezető szellemre és rendező kézre, mely Paulay igazgatót valotta gazdájának. En láttam később — a 80-as évek végén — például Musset kedves és szellemes vígjátékát, a *Ne fogadj fel soha semmit* — címűt melynek magyarra fordítását is Paulay végezte — a Théâtre Français-ban, s mondtam, hogy az az előadás nyomába se lépett annak, a mit a 80-as évek elején a Nemzeti Színház művészeitől — Halmitól, Vizváritól, az első Paulay-nétől (az *Alfonz úr*-beli sörivő Guichardné jeles személyesítőtől) és a fiatal Márkus Emiliától — Paulay rendezésében láttam a Várszínházban. Egyébként még Molière-előadást is láttam a Várban jobbat, mint a nagy hagyományokat követő Françaisban, például a *Tudós nők*-ét, melynek Chrysoleja a Szigeti József pazar humorú tolmácsolásában sokkal közelebb járt a nagy comédia-író igazi szelleméhez, mint a párizsi kolléga bohóckodó alakításában.

Olyan összjátékot, mint Paulay, kevés igazgató és rendező tudott megteremteni és diadalra vinni, s a Nemzeti Színházban — a mennyiben a kritikából megállapítható — e tekintetben Paulay előtt egyáltalában nem voltak az övéihez hasonló sikerek. Mert a híres nagy gárda — Szentpétery és Megyeri, Egressy és id. Lendvay, Fánscy és László, Laborfalvy Róza és Lendvayné — ha a művészi egyéniséget illetőleg nem jártak

is alacsonyabban a 80-as évek fényes színészcsapatánál, de az összjáték sikerének titka akkor még általában nem volt ismeretes annyira, s különösen, a Nemzeti Színházban mindég hiányzott az igazán kitűnő ensemble-hoz, az összeegyeztetéshez és kiegyenlítéshez, a helyes kiállításához és megfelelő letompításhoz szükséges jó szem és erős kéz, mely tudás és hajthatatlan akarat, mely szerencsés tulajdonok Paulaynál mind megvoltak. S el kell ismerni, hogy az összjáték kitűnősége inkább a rendezőn, mint a játzókon fordul meg. Mert a legkiválóbb színészek sem tudnak méltó rendező nélkül egyenletes hatású művészi összjátékot produkálni, — míg viszont egy arra termett genialis rendező közepszerű, de jól fegyelmezett színjátékokkal is fényes ensemble-t nyújthat. Paulay buzgó törekvése, önfeláldozó tevékenysége abban az időben annyival inkább méltánylandó volt, mert hiszen a Nemzeti Színház mint drámai műintézet — a vele egy testet-lelket képező Várszínházzal — versenytárs nélkül állott a fővárosban, a Népszínháznak egészen más körü és célzatú feladatai lévén.

(Folytatása következik.)

Szász Károly most kezdődő cikksorozatára felhívjuk az olvasó figyelmét. Ma, a mikor a színházi dolgok iránti érdeklődés szinte abnormissá fokozódott, szívesen fogják olvasni ezeket az emlékeztetőket egy félig

GYÖRI.

elmúlt kor színházi dolgairól, olyan színészekről, a kik még ma is élnek idősebb emberek emlékezésében, a harmincz-nyolcvan év előtti Budapest színházairól. Szász Károly élvezetesen, melegen beszél mindezekről, ifjúkori rajongások emléke melegíti íme a szavát.

A cikksorozat írója régi ismerőse olvasóinknak. Már családi tradíciójánál fogva is összeforrott az irodalommal, mint Szász Károlynak a költőnek és műfordítónak fia közéleti tevékenysége mellett, a mely nagy közjogi állásba juttatta — ő volt a királyság parlamentjének utolsó elnöke — mindig foglalkozott irodalommal, szép sikerei voltak ifjabb éveiben (színdarabokkal, melyeket a nemzeti színházban játszottak, lírai versekkel, utóbbi éveiben az irodalomtörténeti és kritikai munkával foglalkozott legtöbbet. Mémoire-szerű legújabb műve mintegy visszatérés első szerelméhez, a színházhoz s a magyar színészeti történetének egy érdekes fejezetét eleveníti fel.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

A modern gyáripar. A Franklin-Társulat *Ismeretterjesztő Könyvtár* című vállalata új kötettel gyarapodott: *Gibson* angol írónak művével a modern gyáriparról. Ebben a könyvben olvashatja a magyar közönség először a mai gyáripar teljes és részletes leírását. Az angol író sorra veszi és megmagyarázza a gyáripar különböző ágait: a szövőipart, a kötőgépeket, a gépekkel való mosást, a varrógépet és gyártását, a tügyártást, czernagyártást, a cipőkészítő-gépeket, a gyári fazekasipart, papírgyártást, könyvnyomtatást, a gáz- és villamvilágítás előállítását, az órákészítést, a vasgyártást, a vasúti kocsik és mozdonyok készítését, a hajóépítést stb. Minden fontosabb ipari szakmára kiterjed ez a könyv s a ki tisztába akar jutni valamely iparcsikk előállításával, csak el kell olvasnia a könyv megfelelő fejezetét. A modern gyáripar egész roppant szervezete minden részletével együtt elénkbe tárul, még pedig fejlődésében, mert a szerző figyelme nemcsak a mai állapotokra terjed ki, hanem az egyes iparágak fejlődéstörténetére is. A könyv a laikus olvasó számára van írva, igen világos és egyszerű előadásban, minden előtanulmány nélkül is megérti fejtegetéseit akárki. Számos felvilágosító illusztrációja is nagyon megkönnyíti megértését. A fordító, *Baldás Pál* jó magyarság-

gal és teljes megértéssel adja vissza az eredeti szöveget. A Franklin-Társulat kiadásában, igen szép kiállításban megjelent terjedelme kőtet ára 15 korona.

Benedek Elek kis könyvtára, mely már régóta legnépszerűbb olcsó olvasmánya az ifjúságnak, új füzettel gazdagodott: *Steinhöfer* Károly *Tanulmányos olvasmányok* című munkájával, a mely csevegő modorban ismerteti a fiatal olvasóval a tengerelattjárót, a mozi, az irás történetét, a régi könyvek előállítását, stb. A derék kis munkát a Lampel R. (Wodianer F. és fiai) cég adta ki; ára 2 korona 40 fillér.

Petőfi legszebb költeményeit adta ki egy ügyes formájú 368 oldalas kötetben az Athenaeum. A versek gondosan vannak kiválogatva, valóban szín-java Petőfi költszetének, előszónak pedig a költőnek művei 1847-iki kőtetéhez írt előszava van csatolva. Ára a kötetnek 5 korona

HALÁLOZÁSOK.

Elhunytak a közlelbbi napokban: Nemes *Simon* Dező nyug. közigazgatási bírósági ítélobíró, Kisújszállás ref.-egyházának volt főgondnoka, 72 éves korában, Kisújszálláson. — *Pecz István* nyug. pénzügyi tanácsos 71 éves korában, Budapestben. — Székelyföldvári *Szilágyi Emil* nyug. miniszteri tanácsos, a Lipótrend lovagja, a III. osztályu vas-koronarend stb. tulajdonosa 70 éves korában Budapestben. — *Majos Károly* miniszteri tanácsos felesége, szül. nagysenyoyi Majos Ilona 58 éves korában, Budapestben. — *Viczenik Ferenc* földmívelésügyi miniszteri segédhivatali főigazgató 62 éves korában, Budapestben. — *Draskóczy Jenő* műszaki főtanácsos 64 éves korában, Ipolyvágyon. — *Garancsy Mihály* a Közmunkák Tanácsának nyug. alelnöke 59 éves korában. — *Berhátsky Vilmos* képviselőházi irodaigazgató 45 éves korában, Budapestben. — *Móricz Bálint* építési vállalkozó *Móricz Zsigmond* a kiváló író édes apja 69 éves korában Budapestben. — *Csánki Jenő* szeghalmi főszolgabíró 55 éves korában, Békéscsabán meghalt.

Szerkesztői üzenetek.

Jól esik sírnom. A vers nem mond az olvasónak semmit, — csupa floskulusz, a mely mögött nincs igazi inspiráció.

Bőjtj szél. Epekedő, ifjú szerelmi vágy, némi frissességgel előadva, de még éretlen arra, hogy a nyilvánosságot foglalkoztassa.

FOGAK
Specialista fog- és szájbetegségeknél.

és teljes fogorvosok
eszközök nélkül,
a gyökerek eltávolítása előzetes

FOG
aranyöntések, tta évi jóállásnál.

—öntések, arany fogkoronák és aranyhítek, tartós porcellán- és kőgittóntések. — Méretek által.

Dr. HEGEDŰS JAKAB
fogorvos, egyetemi orvostudor
Elaó Fővárosi Fogorvosi Intézet, Budapest,
VII., Erzsébet-körút 44. sz. I. emelet.

Hirdetések
felvételnek

BLOCKNER I.

hirdetőirodában

IV., Semmelweis-u. 4.

Ez az a lemez!

Ha igazán kellemesen akar mulatni, hozassa meg a most legújabbban megjelent

„Ujvári telefonál”

ezimű kétoldalas, tréfás, kacagtató hanglemezt.

Ára: Hat darab ócska, lejátszott hanglemez. Ezen lemez pénzért nem kapható. — Ujvári Károly ezen lemezen ugyancsak megkacagtatja hallgatóit. Elejétől végig holtra nevettető! Kizárólag csakis

WÁGNER

Hangszernagyáruházában

Budapest, VIII., József-körút 15. sz.
Fiók: Ráday-utca 18. sz. alatt.

Telefon: József 35—92.

Óvás! Figyeljen a „WÁGNER” névre, hogy máshoz ne ne tévedjen. Beszélőgépek 200—1500 koronáig. Árjegyzék ingyen.

MARGIT-CRÈME

a főrangú hölgyek kedvenc szépítő szere, az egész világon el van terjedve. Páratlan hatása szerencsés és összedőlésében rejlik, a bőr azonnal felveszi és kiváló hatása pár óra lefolyása alatt észlelhető. Mivel a Margit-crème utánozzák és hamisítják, tessék eredeti védjeggyel ellátott dobozt elfogadni, mert csak ilyen készítményt vállal a készítő mindenemű felelősséget.

A Margit-crème ártalmatlan, zirtalan vegytiszta készítmény, amely a külföldön nagy feltűnést keltett. — Ára kis tégely 4 K, nagy tégely 8 K. Margit-szappan 6.80 kor. Margit-pouder 3.— kor.

Gyártja:

FÖLDES KELEMEN laboratoriuma, Aradon.

Kapható minden gyógytárban, illatszert- és drogasztásban.

LOHR MÁRIA (KRONFUSZ)

A főváros első és legrégebbi csipke-főiskolája: VIII. Baross-u. 85. Fiókok: II. Fő-utca 27. IV. Eke-út 5. Kecskeméti-utca 14. V. Harmad-utca 4. VI. Teréz-körút 39. Andrássy-út 16. VIII. József-krt 2. Telefon: Józsa. 2-37.

Alapítva 1910-ben.

HALTENBERGER BÉLA, Kassa.

Ruhafestés, vegytisztítás, gallértisztítás.

A gyár teljes üzemben van.

Gyász esetben ruhafestés feketére és egyenruhák tisztítása soronkívül.

Kendeljék meg szükségletünket

„CORDELIN” szőlőkötöző papírszárgában!!

Legjobb! Legelőssőbb! Azonnal szállítható!

Tiszta svéd nátron cszulosa.

Vasuti forgalom esen minőségre szabad! — Kapható:

CORDELINWERKE GESCHELSAFT m. b. H.

magyarországi eladási irodája Budapest, V., Zoltán-utca 10.

Telefon 119-18. Sürgőnyezim: Cordelinwerke, Zoltán-u. 10.

Gyermekeknek

legbiztosabb szer váltóláz hűvelésére és számköhhőség ellen a magyar orvosok által 40 arany jutalmazzott

Rozsnyay világhírű

Chinin-

czukorkája

és

Chinin-

csokoládéja.

Nem keserű és így gyermekek szívesen veszik. Milliónyi nagy árammal kiténtetve és törvényesen védve.

A valódi készítmény csak Rozsnyay M. névalírása

létható, 1 dbt. ára 50 fillér.

Kapható minden gyógyszer-tárban. — Készíti a feltaláló: Rozsnyay M. névalírása Rozsnyay Mátyás gyógyszer. Aradon, Szabadság-tér.

A székszorulás

legnagyobb, legidősebb eseteit és az ezek által okozott vértörési és emésztési zavartokat gyökeresen megszünteti a bizt., teljes gőz és fájdalommentes, állandó hatású, az emésztő utakat fertőtlenítő REGO-tabletták. Egy eredeti doboz ára 5 korona. Forgalmaz: Török József gyógyszer, Budapest, VI., Király-utca 12/3.

Napoleon életének romantikája!

A császár szerelmei. — Egy ragyogó egyéniség szerelmi viszonyainak hitelesnek regénye! — Története a futó kalandoktól a legmélyebb szerelmekig.

«A Társaság» kiadásában most jelent meg:

FREDERIC MASSON

NAPOLEON ÉS A NŐK

cz. rendkívül érdekfeszítő könyve CSETÉNYI ERZSI fordításában

Nyolcz arczképpel.

A hírneves francia Napoleon-kutató, Masson példátlan érdekességű könyve, amely a nagy császár szerelmeit mondja el hiteles adatok alapján. Nincs a világbirodalomban még egy könyv, amely egy nagy ember szerelmi életét ilyen részletesen tárgyalná; mintegy mozgófényképekben vonulnak el az olvasó előtt mindazok a nők, akiket Napoleon szeretett, akiket ő szerettek, kis félvilági nők, színésznők, majd Beauharnais Joséphine, a kedves, hű lengyel Walewska grófné, legvégül a habsburgi nő, Mária Lujza. A női szépségnek és csábításnak épp oly elragadó képét adja e könyv, mint Napoleon alakjának, amely semmiféle más könyvből nem lép elénk ilyen plasztikus elevenességgel.

A könyv tartalma: I. Ifjúság. — II. Házassági tervek. — III. Joséphine de Beauharnais. — IV. Bonaparte polgártársnő. — V. Madame Fours. — VI. A megbocsátás. — VII. Joséphine Grassini. — VIII. A színésznők. — IX. A felolvasónők. — X. Madame * * *. — XI. Stéphanie de Beauharnais. — XII. Élénore. — XIII. Madame Walewska. — XIV. A válás. — XV. Mária Lujza. — XVI. Elba szigete. — XVII. A száznap. — XVIII. Napoleon és a szerelem.

Ára 11 korona, felárral 12 korona 10 fillér.

Megrendelhető: «A Társaság» kiadóhivatalában IV., Reáltanoda-u. 18.

Hajnövesztő, amilyen még nem létezett. Rövid idő alatt DNS haját növeszt és megakadályozza a hajhullást, megóvja a korai őszülést és az ősz hajaknak eredeti színét visszaadja. Egy hónap alatt fényes eredmény. Ára 15 és 20 K. BOTÁR Z. REGINA kozmetikai műintézet. Budapest, VII., Erzsébet-körút 34. I. em. Arzépolás, aréngőzölés és villanymasszázs egész nap.

Franczia parfümök Cour de Jeanette, Chelavie de Orsay, Quel que Beurs, Ambra, Antigue, Batschari, Lorigan Ideal, Tulipán, 14—K Réza bonafide, Chypre, Kairó mákvirág, Iboya, Orgona, Gyöngyvirág, Akácia, Orchidea parfümök 9—koronáért dekanéként, utánvéttel.

GROSS ANTAL kivitelező háza, Budapest, VIII. ker., József-körút 23. sz. főemelet. Csizolt és díszes üvegek raktáron.

Megjelent a

LA HONGRIE REPUBLICAINE

(Quatrième année de la Revue France Hongroise)

Előfizetési ár egy évre 40 K, fél évre 20 K.

Előfizetéseket elfogad a szerkesztőség:

Budapest, IV., Semmelweis-u. 4.

(Blockner hirdetési iroda) és Szeged, Pallavicini-u. 5.

Új könyv Ibsenről!

Czime:

IBSEN HENRIK

Irtja

RUBINYI MÓZES

Tartalma: Az ember pályája. Az író pályája. Alakjai és problémái. Elődei és utódai. Ibsen és a magyar irodalom.

Érdekesen, szépen megirt alapos munka. Hézagpótló mű, nélkülözhetetlen minden modern gondolkodású ember könyvtárában

A költő találó arczképével diszitvo.

Ára 10% felárral 8 K 80 fillér

Kapható: LAMPEL R. könyvkereskedése (Wodianer F. és Fiai) r.-t.-nál

Budapest, VI., Andrássy-út 21. sz. és minden könyvkereskedésben.

A4/2000

Quariter

13. SZÁM. 1919. (66. ÉVFOLYAM.) SZERKESZTŐ HOITSY PÁL BUDAPEST, MÁRCZIUS HÓ 30.

Szerkesztési iroda: IV. Vármegye-utca 11. Egyes szám ára 1 Kor. Előfizetési feltételek: Égészévre - 48.- koron. Félévre - 24.- koron. Negyedévre - 12.- koron. Külföldi előfizetésekhöz a postailag megállapított viteldij is csatolandó.

HANCSIKOLÁS. (A HATÁR MEGJELÖLÉSÉRE FÖLDKUPACZOKAT ÁSNAK.)
A BALMAZÚJVÁROSI FÖLDEKRŐL.

Dpl.